

Pētījumi par latviešu terminoloģijas izstrādes galvenajiem posmiem: pamatatziņu apkopojums no dažādiem avotiem

Ķirīte 1992	Skujiņa 2002	VVK 2007	Baltiņš 2008 ^b	Erštiķe, Locika 2009	Baltiņš 2013
			terminoloģisko vajadzību un esošo resursu apzināšana		
terminu izvēle un precīzs formulējums; pamatterminu apzināšana, apkopošana, atlase	nozares pamatjēdzienu apzināšana un atlase, nozares terminu apkopošana, vienveidošana un sistematizēšana, vajadzības gadījumā arī jaunu terminu radīšana	terminu izstrāde (pēc iespējas precīzāka ekvivalenta atrašana reālijai vai jēdzienam, kuram līdz tam attiecīgajā valodā trūcis apzīmējuma vai esošie nav bijuši precīzi un neapmierinājuši valodas lietotājus)	priekšlikuma izstrāde	saskaņošana tulkošanas procesa gaitā	terminu izstrāde (proti, pēc iespējas precīzāka ekvivalenta atrašana reālijai vai jēdzienam, kuram līdz tam attiecīgajā valodā trūcis apzīmējuma vai nosaukumi nav bijuši precīzi un nav apmierinājuši valodas lietotājus [...])
standartā iekļaujamo terminu nodošana speciālistiem ekspertīzei	terminu apspriešana speciālistu kolektīvā (terminoloģijas apakškomisijās vai sekcijās)	terminu saskaņošana (citu nozares lietpratēju un pārējo jau apzināto lietotāju viedokļu saskaņošana un vienprātības panākšana)	termina saskaņošana	saskaņošana pēc pabeigta tulkojuma nodošanas pasūtītājam	terminu saskaņošana (citu šīs nozares lietpratēju, saskarnozares pārstāvju un pārējo jau apzināto to lietotāju viedokļu saskaņošana un vienprātības panākšana [...])
definīciju izstrādāšana; citvalodu ekvivalentu pievienošana; terminu, to definīciju un ekvivalentu ekspertīze					
terminu aptiprināšana un publicēšana	apspriešamo terminu sarakstu izskatīšana un/vai apstiprināšana (TK plēnumā)	terminu apstiprināšana (to var uzlūkot par neobligātu terminrades posmu, kura laikā tiesību aktos noteiktā kārtībā pilnvarota institūcija akceptē	termina apstiprināšana	saskaņošana starpiestāžu sanāksmju līmenī	terminu apstiprināšana (to var uzlūkot par neobligātu terminrades posmu, kura laikā tiesību aktos noteiktā kārtībā pilnvarota institūcija akceptē

		apstiprināšanai iesniegto terminu un piešķir tam oficiālu statusu)			apstiprināšanai iesniegto terminu un piešķir tam oficiālu statusu [..])
	terminu biļetenu vai vārdnīcu publicēšana un popularizēšana	terminu publiskošana (padarot tos zināmus attiecīgās nozares speciālistiem un jebkuram interesentam)	termina pieejamības nodrošināšana		terminu publiskošana (padarot tos zināmus attiecīgās nozares speciālistiem un jebkuram interesentam [..])
		terminu grozīšana (šo procesu parasti attiecina uz noteiktā kārtībā apstiprinātiem terminiem, kurus nepieciešams aizstāt ar citiem, niansēt to lietojumu dažādās nozarēs vai arī mainīt to nozīmi)	termina aprobācija praksē		terminu grozīšana (šo procesu parasti attiecina uz noteiktā kārtībā apstiprinātiem vai, retāk, plaši lietotiem terminiem, kurus nepieciešams aizstāt ar citiem, niansēt to lietojumu dažādās nozarēs vai arī mainīt to nozīmi [..])
		terminu definīciju izstrāde (tas ir vēlams, tomēr ne obligāts un absolutizējams darba posms)			terminu definīciju izstrāde (tas ir vēlams, tomēr ne obligāts un absolutizējams darba posms, jo daudzos gadījumos no nozares viedokļa precīzas un izsmeļošas definīcijas izveide ir ļoti sarežģīta un drīzāk var noderēt kā palīgmateriāls terminu saskaņošanas un apstiprināšanas procesā, nevis kā precīza un nemaldīga jēgas atklāsme [..])
		sabiedrības terminoloģisko vajadzību izzināšana (kas ļautu laikus identificēt tās jomas, kurās vērojams terminu deficīts vai nesakārtotas terminoloģijas dēļ rodas grūtības valodas lietotājiem)			sabiedrības terminoloģisko vajadzību izzināšana (kas ļautu laikus identificēt tās jomas, kurās vērojams terminu deficīts vai nesakārtotas terminoloģijas dēļ rodas grūtības valodas lietotājiem)

**Apkopojums par jaunākajām (1994–2013)
humanitāras ievirzes terminoloģiska rakstura vārdnīcām Latvijā**

Filoloģija

N. p. k.	Vārdnīcas nosaukums un pētījumā lietotais saīsinājums	Autors (sastādītājs, redaktors u. tml.)	Izdošanas gads	Valodas, kurās termins nosaukts
1.	<i>Latviešu-angļu / angļu-latviešu viltus draugu vārdnīca</i> (Veisbergs 1994)	A. Veisbergs	1994	latviešu, angļu
2.	<i>Latīņu un grieķu cilmes vārdaļu vārdnīca</i> (Skujiņa 1999)	V. Skujiņa	1999	latviešu
3.	<i>Dzejas vārdnīca</i> (Kursīte 2002)	J. Kursīte	2002	latviešu
4.	<i>Leksikogrāfijas terminu vārdnīca</i> (LTV 2002)	A. Bankavs	2002	franču, latviešu, angļu
5.	<i>Valodas prasmes pārbaudes terminu vārdnīca</i> (VPPTV 2004)	D. Blūma, A. Grīnfelde, V. Kalnbērziņa	2004	latviešu
6.	<i>Franču-latviešu-angļu leksikogrāfijas terminu vārdnīca</i> (Bankavs 2006)	A. Bankavs	2006	franču, latviešu, angļu
7.	<i>Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca</i> (VPSV 2007)	V. Skujiņa u. c.	2007	latviešu, angļu, vācu, krievu
8.	<i>Lingvodidaktikas terminu skaidrojošā vārdnīca</i> (LTSV 2011)	V. Skujiņa, Z. Anspoka, V. Kalnbērziņa, A. Šalme	2011	latviešu, angļu, krievu

Mūzika

N. p. k.	Vārdnīcas nosaukums un pētījumā lietotais saīsinājums	Autors (sastādītājs, redaktors u. tml.)	Izdošanas gads	Valodas, kurās termins nosaukts
1.	<i>Mūzikas leksikons</i> (Kārklīšs 2006)	L. Kārklīšs	2006	latviešu
2.	<i>Mūzikas terminu vārdenīte</i> (Torgāns 2010)	J. Torgāns	2010	latviešu

Māksla, kultūra, folkloristika, vēsture

N. p. k.	Vārdnīcas nosaukums un pētījumā lietotais saīsinājums	Autors (sastādītājs, redaktors u. tml.)	Izdošanas gads	Valodas, kurās termins nosaukts
1.	<i>Vārdu klētiņa: ilustrēta folkloras vārdnīca skolai</i> (Ruberte 1997)	I. Ruberte	1997	latviešu
2.	<i>Kultūras vēsture vārdos, jēdzienos un nosaukumos</i> (Blūma 2000)	D. Blūma	2000	latviešu
3.	<i>Mazā mākslas vēstures terminu vārdnīca</i> (Blūma 2005)	D. Blūma	2005	latviešu
4.	<i>Vēsturisko jēdzienu skaidrojošā vārdnīca</i> (Skangale 2005)	L. Skangale	2005	latviešu
5.	<i>Tautlietu vārdene</i> (Kursīte 2009)	J. Kursīte	2009	latviešu
6.	<i>Mākslas un kultūras vārdnīca ar interneta atslēgvārdiem</i> (Aldersons 2011)	J. Aldersons	2011	latviešu valodā un interneta atslēgvārds

Reliģija, filozofija

N. p. k.	Vārdnīcas nosaukums un pētījumā lietotais saīsinājums	Autors (sastādītājs, redaktors u. tml.)	Izdošanas gads	Valodas, kurās termins nosaukts
1.	<i>Bībeles enciklopēdiskā vārdnīca</i> (Kalvokoresi 1999)	P. Kalvokoresi (tulkojusi A. Vāczemniece)	1999	latviešu
2.	<i>Filozofijas ABC</i> (Lauksmans 1999)	F. Lauksmans (tulkojis U. Tīrons)	1999	latviešu
3.	<i>Vārdnīca filozofijā</i> (Vilks 2000)	A. Vilks	2000	latviešu
4.	<i>Garīgo terminu skaidrojošā vārdnīca</i> (Šteina 2002)	I. Šteina	2002	latviešu
5.	<i>Bībeles terminu skaidrojošā vārdnīca</i> (BTSV 2005)	A. Tukiša	2005	latviešu
6.	<i>Reliģisko terminu vārdnīca</i> (Hiršs, Hirša 2008)	I. Hiršs un S. Hirša	2008	latviešu

Dažu literatūrzinātnes terminu dosjē (ieskats pētījuma materiālā)

Termina variants, oriģinālrakstība	Avots, gads	Skaidrojums vai lietojuma piemērs
atskaņas		
Hūgenbergers 1856 ^a , 114	<i>rihmju=fafkanņas (rīmju saskaņas)</i>	<i>fkannigas rihmju=fafkanņas irr dfeedatajeem jo derrigas un aufim jo patihkamas</i>
Hūgenbergers 1856 ^a , 114	<i>fafkannahm (saskaņas)</i>	<i>Bet pahr fkannigahm <u>fafkannahm</u> tikkai tahdas dehwejamās, kam pee patfkanneem a, e, i, o, u, woi pee jummu=fkanneem ai, au, ee, ei, ij, oi, ui, naw aplam daudf lihdfkanņu jeb nefkanņu [...]</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>feewifchķu un wihri fchķu fafkanņas (sievišķu un vīrišķu saskaņas)</i>	<i>Tahdi jambus=pehrfifchi un arri tahdi, kam <u>feewifchķu un wihri fchķu fafkanņas</u> pahrmifchķu liktas, irr muhfū wezzās un jaunās dfeefmū grahmatās papilnam atrohnamas.</i>
Kronvalds 1869 ^b , 186	<i>atskaņas</i>	<i>[...] stāstu dzejoli pa lielākai daļai [...] bez rindu <u>atskaņām</u>.</i>
Kaudzīte 1874 ^a , [48]	<i>pamīšu atskaņas blakus atskaņas</i>	<i>[...] atskaņas gan <u>pamīšu</u>, gan <u>blakus</u> [...]</i>
Kaudzīte 1874 ^a , [44]	<i>vīriška atskaņa sieviška atskaņa</i>	<i>[...] <u>vīriška atskana</u> ar <u>sievišku atskanu</u>, tas viņam viena alga.</i>
Krogzems 1874 ^a , [66]	<i>atskaņas</i>	<i>Labāk nekādas <u>atskaņas</u> nekā nelāgas.</i>
Kalninieks 1880, [94]	<i>atskaņas</i>	<i>Visās valodās ir pieņemtās <u>atskaņas</u> tikpat jaukuma dziesmās, kā stāstu dziesmās.</i>
Ventenieks 1882, 2	<i>saskaņas</i>	<i>[...] šī dzeja ir arī bez <u>saskaņām</u> jauka un ka neviens viņā nesajutīs <u>sakanu</u> trūkumu.</i>
Laube 1885, 570	<i>tīras saskaņas</i>	<i>[...] dažām [dzejolam] atkal visur nav tekoša rituma un <u>saskaņas</u> visas nav tīras [...]</i>
Dinsbergs 1890	<i>saskaņas jeb atskaņas - vīrišķas un sievišķas - skaidrās un neskaidrās - daktilīgās/daktiļu - pamaišu</i>	<i>Visas rindes bez <u>atskaņām</u> (<u>saskaņām</u>). (22) Atskaņas ir divejadas: vīrišķas un sievišķas. (45) [...] viņu gali ar <u>vīriešu saskaņas</u>; [...] gali atkal kopā ar <u>sievišu saskaņas</u>. (34) Še nu pielikšu kādus pierādu peršus par <u>skaidrām</u> un <u>neskaidrām vīrišku</u> un <u>sievišku</u> un arī <u>daktilīgām atskaņām</u>. (47) No <u>atskaņām</u> jeb <u>saskaņām</u> peršu rindu galos vecie dzejinieki neko nezināja [...] (45) Bet <u>vīrišku atskanas</u> var arī <u>pamaišu saskaneties</u> [...] (48) Vēl ir treša <u>atskanu slaka</u>, ko sauc par „<u>daktiļu atskaņām</u>” [...] (47)</i>
Teodors 1893, 22	<i>atskaņoti panti</i>	<i>[...] viņš saliek <u>atskaņotos pantos</u> visu kalna sprediķi.</i>
Bračs 1906	<i>atskaņas - vienbalsienu jeb vīrišķas - divbalsienu jeb sievišķas - trīsbalsienu jeb daktiliskas</i>	<i>Par <u>atskaņām</u> sauc dzejas vienadi skanošas rindu beigas. (38) [...] jaišķir trejadas atskaņas: 1) <u>vienbalsienu jeb vīrišķas</u>, 2) <u>divbalsienu jeb sievišķas</u> un 3) <u>trīsbalsienu jeb daktiliskas</u>. (38)</i>
Dziļleja 1920	<i>atskaņas - blakus - pamīšus - apkampjošās - atkārtotās - vīrišķas un sievišķas - daktiliskas un peoniskas</i>	<i>Atskaņu kārtība: <u>blakus atskaņas</u>, <u>pamīšus atskaņas</u>, <u>apkampjošās atskaņas</u>, <u>atkārtotās atskaņas</u>. (109–110) Atskaņas var būt: 1) <u>vienbalsienu jeb vīrišķas</u>, 2) <u>divbalsienu jeb sievišķas</u>, 3) <u>trīsbalsienu jeb daktiliskas</u>, 4) <u>četrbalsienu (peoniskas) atskaņas</u>. (106–107)</i>
Klaustiņš 1923	<i>atskaņas - vīriešu un sieviešu - maigās un straujās</i>	<i>[...] <u>vīriešu</u> un <u>sievišu atskaņas</u> [...] (153) <u>maigās</u> un <u>straujās</u> vai <u>jauktās atskaņas</u>. (156)</i>
Bērziņš 1925, 11	<i>iekšējās atskaņas</i>	<i>[...] lasītājs lai liek vērā <u>iekšējās atskaņas</u>: spaida un gaida, godīgs un sodīgs.</i>
Kārklīšs 1932, 39	<i>atskaņu ritms</i>	<i>Bez akcenta ritma saistītā valodā izšķir arī <u>atskaņu ritmu</u>. Par</i>

		<i>atskaņām sauc vienādi skanošas rindu beigas.</i>
TK 1956, 2	<p><i>atskaņas</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>beigu un sākuma</i> - <i>iekšējās</i> - <i>divkārtējās, trīskārtējās, četrkārtējās</i> - <i>vienzīlbu un divzīlbu</i> - <i>trīszīlbu jeb daktiliskās</i> - <i>hiperdaktiliskās</i> - <i>gredzena jeb aptveru</i> - <i>blakus</i> - <i>krusteniskās jeb pārmiju</i> - <i>kalambūriskās</i> - <i>nepilnīgās jeb netiešās</i> - <i>pilnīgās jeb tiešās</i> - <i>saliktās un vienkāršās</i> 	<p><i>..beigu atskaņas, blakus atskaņas, četrkārtējās atskaņas, divkārtējās atskaņas, divzīlbu atskaņas, gredzena jeb aptveru atskaņas, hiperdaktiliskās atskaņas, iekšējās atskaņas, kalambūriskās atskaņas, nepilnīgās jeb netiešās atskaņas, krusteniskās jeb pārmiju atskaņas, pilnīgās jeb tiešās atskaņas, sākuma atskaņas, saliktās atskaņas, trīskārtējās atskaņas, trīszīlbu jeb daktiliskās atskaņas, vienkāršās atskaņas, vienzīlbu atskaņas.</i></p>
ĪLTV 1957, 33	<p><i>atskaņa (s)</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>aptveru jeb gredzena</i> - <i>pāru jeb blakus</i> - <i>krusteniskās jeb pamīšus</i> - <i>dubultatskaņas, trīskāršās, četrkāršās</i> - <i>daktiliskas un hiperdaktiliskas</i> - <i>pilnīga jeb precīza</i> - <i>nepilnīga jeb asonanse</i> - <i>vīriskas un sieviskas</i> - <i>vienākšas un saliktas</i> 	<p><i>Vienāds, saskanīgs divu vai vairāku dzejoļa rindu nobeigums, kas pasvīturo dzejas ritmu.</i></p> <p><i>Arī pilnīga atskaņa jeb precīza atskaņa.</i></p> <p><i>Nepilnīga atskaņa jeb asonanse.</i></p> <p><i>Vīriskas un sieviskas atskaņas.</i></p> <p><i>Daktiliskas, hiperdaktiliskas atskaņas.</i></p> <p><i>Pāru jeb blakus atskaņas. Krusteniskās jeb pamīšus atskaņas.</i></p> <p><i>Aptveru jeb gredzena atskaņas. Dubultatskaņas, trīskāršās, četrkāršās atskaņas. Vienkāršās un saliktas atskaņas.</i></p>
Skalberga 2000, 302	<p><i>atskaņas</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>blakus, krusteniskās, gredzenveida, klejojošās</i> - <i>pilnīgās, daļējās</i> - <i>vienzīlbu jeb vīrišķās/neskanīgās</i> - <i>divzīlbu jeb sievišķās/skanīgās</i> - <i>trīszīlbu jeb daktiliskās</i> - <i>četrzīlbu jeb hiperdaktiliskās</i> - <i>vienkāršās un saliktās</i> 	<p><i>Atskaņas – vismaz divu vārdu skaņu sabalsojums rindu beigās, sākumā vai vidū; tās pastiprina ritmu, organizē sintaksi utt.</i></p> <p><i>Pēc skaņu izkārtojuma pantā izšķir: blakus (aa bb cc); krusteniskās (abab); gredzenveida (abba); klejojošās (aabccb).</i></p> <p><i>Pēc fonētiskā skanīguma: pilnīgās (glabā – dabā); daļējās (laiku – maizi).</i></p> <p><i>Pēc atskaņoto zilbu skaita: vienzīlbu = vīrišķās/neskanīgās (kur – tur); divzīlbu = sievišķās/skanīgās (baltu – staltu); trīszīlbu = daktiliskās (sūkāja – braukāja); četrzīlbu = hiperdaktiliskās (bļausīdamies – raustīdamies).</i></p> <p><i>Pēc morfoloģiskā veidojuma: vienkāršās (vienā vārdā); saliktās (ledu sēs – nedusēs).</i></p>
Kursīte 2002, 47	<p><i>atskaņas</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>vienzīlīgās jeb vīrišķās</i> - <i>divzīlīgās jeb sievišķās - trīszīlīgās jeb daktiliskās</i> - <i>četrzīlīgās jeb hiperdaktiliskās</i> - <i>blakus</i> - <i>krusteniskās</i> - <i>gredzena jeb aptveru</i> - <i>pilnīgās un daļējās jeb asonanses un konsonanses</i> - <i>vienkāršās un saliktās</i> - <i>homonīmiskās</i> - <i>tautoloģiskās</i> - <i>kalambūriskās</i> 	<p><i>Vienādi vai līdzīgi skanošas rindu beigas.</i></p> <p><i>Pēc apjoma: vienzīlīgās jeb vīrišķās, divzīlīgās jeb sievišķās, trīszīlīgās jeb daktiliskās, četrzīlīgās jeb hiperdaktiliskās.</i></p> <p><i>Pēc secības: blakus, krusteniskās, gredzena jeb aptveru.</i></p> <p><i>Pēc skaņējuma: pilnīgās, daļējās jeb asonanses, daļējās jeb konsonanses.</i></p> <p><i>Pēc morfoloģiskā apjoma: vienkāršās jeb vienā vārdā ietilpstošās, saliktās jeb vairākos vārdos ietilpstošās.</i></p> <p><i>Homonīmiskās atskaņas.</i></p> <p><i>Tautoloģiskās atskaņas.</i></p> <p><i>Kalambūriskās atskaņas.</i></p>

dzejolis, dzeja, dzejnieks, dzejnīca, poēzija

Kronvalds 1868, 95	<i>dzejolis</i>	<i>To vīru, kas jaukus dzejolus iztaisa jeb darina, sauc par dziedoni jeb poētu; viņa darbošanos nozīmē ar vārdu: dziet.</i>
--------------------	-----------------	--

Kronvalds 1869 ^a , 146	dzeja jeb dziede dailīga valoda	<i>Dzeja (jeb dziede) ir saprātīga izmanība, kā lai jaukas domas, dziļas jūtības, jautras un skumjas jausmas, ievērojami notikumi, krietni darbi ar vārdiem jauki izteicami jeb <u>dailīgā valodā</u> izrakstāmi.</i>
Kronvalds 1869 ^a , 146	dzejols	[...] <u>dzejola</u> pantaiņas rindiņas atkal sabiedrina posmiņās, ko (latviešu dziesmu grāmatā) sauc par peršām.
Kronvalds 1869 ^a , 146	lyrīgi dzejoli (jeb koklējami dzejoli)	Kokles spēlējošiem latviešiem laikam kristos <u>lyrīgus dzeiolus</u> tulkot ar vārdu <u>koklējami dzejoli</u> .
Kronvalds 1869 ^b , 186	stāstu dzejols jeb epīgs dzejols (arī vēstīgs dzejols)	Tādu dzeiolu, kurā dziedonis kādu atgadījumu cilvēku dzīvē ņemas kā jau pagājušu notikumu izstāstīt, sauc par <u>stāstu dzeiolu jeb epīgu dzeiolu</u> , vāciski: epische Dichtung. Šis beidzamais nosauciens ņemts iz grieķiska vārda „eposs” (epos), latviski: „vēsts”, tādēļ arī varējum teikt: „vēstīgs dzejols” un „vēstīgs dziedonis”, epischer Dichter.
Kronvalds 1869 ^b , 186	epīga jeb vēstīga dzeja	[...] <u>epīgai jeb vēstīgai dzejai</u> der par vielu (Stoff) ievērojami notikumi [...]
Kronvalds 1869 ^a , 146	izdarāmi dzejoli jeb dramātīgi dzejoli	[...] mums vēl jāiepazīstas ar stāstu dzejoliem jeb ar epīgiem dzejoliem, tad ar <u>izdarāmiem dzejoliem jeb dramātīgiem dzejoliem</u> .
Kronvalds 1869 ^a , 146	jūtību dzejoli	Visus tādus dzeiolus, kas tā, kā tie piezīmetie, īpaši cilvēka jušanu izsludina, sauc par <u>jūtību=dzejoliem</u> (lyrische Gedichte).
Kaudzīte 1874 ^a , [33]	dzeja (poēzija) dzejols	Turklāt vēl V. E. k. [Vensku Eduarda kunga] dusmas ne tikvien par savu <u>dzeiolu</u> , bet par visu <u>dzeiju (poēziju)</u> izgāžas. Varbūt, ka še ir caur neizšķiršanu „dzeja” „dzejola” vietā likta, kā arī citi rakstnieki bieži to dara.
Kaudzīte 1874 ^a , [33]	dzejīgs	Viels [viela] ir īsti <u>dzejīgs</u> , tāpēc jādomā, ka viņš nebūs oriģināls, jo krietna viela atradējs spēš arī krietni izteikties, ja ne pantos, tad citādi.
Kaudzīte 1874 ^a , [43]	dzeja	[...] tomēr viņš būtu arī kā tulkotājs cienījams, jo viņās [mīklās] viscaur jūtam <u>dzeiju</u> un valodas spēku.
Kaudzīte 1874 ^a , [31]	dzejols	Ar šā paša motiva <u>dzejoliem</u> ir jau no laika gala katra gada avīzēm pirmie un pēdējie numuri piebāzti, tāpēc par tiem nav daudz ko runāt.
Krogzems 1874 ^a , [66]	dzejoli	Vai garīgi <u>dzejoli</u> nepieder pie „dzejas nodaļas” [...]
Krogzems 1874 ^a , [64]	poēzija	Pārsپردējs [Kaudzīte] nevar ieredzēt deminutīvus (mazinājuma vārdus), kas latviešu valodu un <u>poēziju</u> padara jo jēdzīgus [...]
Krogzems 1874 ^a , [61]	dzejisks ražojums dzejnieks dzejnīca	Ka mūsu <u>dzejiskos ražojumos</u> tik daudz vainu un kļūdu, tas pa ne mazai daļai ceļas no tam, ka daudzi no mūsu <u>dzejniekiem</u> diezgan dziļi nav iepazīnušies ar <u>dzejnīcas</u> likumiem.
Kaudzīte 1874 ^a , [41]	oriģināldzejoli	Starp latviešu prātniecības <u>oriģināldzejoliem</u> šim bez pretī runāšanas jādod pirmā vieta.
Kaudzīte 1878, [55]	liriska dzeja	[...] īsti <u>liriskai dzejai</u> viņš [Heine] ir devis pavisam jaunu laikmetu.
Mekons 1878, 29	poēzija	<u>Poēzija</u> , gr. rīme, saistiska valoda.
Mekons 1878, 20	līrika	<u>Līrika</u> , gr. jušanas rīmēšanas kunste.
Dinsbergs 1882, 1	dzejotāji	Ari no mūsu laika <u>dzejotājiem</u> daudzi tā dara.
Vaidelots 1884, 76	dzeja, poēzija	Mēs varetum šo abu abstrakto jēdzienu vietā lietāt citus tikpat zīmīgus vārdus: idealības vietā sacīt <u>dzeja (poēzija)</u> , realības vietā – proza.
Vaidelots 1885 ^a , 282	līrika, dzeja	<u>Līrika</u> un epika ir visas <u>dzejas</u> virsdaļas, un šām kā trešā piebiedrojās dramatika.
Kaudzīte 1902, [124]	dzejniecīgs	Lai gan viņa [Andreja Pumpura] <u>dzejniecīgā</u> darbība jau labu laiku mitējusies, tomēr viņš stāv mums vēl pārāk tuvu priekš īstenas aplūkošanas.
Kaudzīte 1902, [121]	dzejniecība	[...] ir liecība par viņa <u>dzejniecības spējām</u> .

dziesma, ziņģe

Latviešu Avīzes,	dziesmas	[...] vairak to <u>dziesmu</u> , kas no labbām vācu grāmatam ņemtas
------------------	----------	---

Nr. 25, 1824, 19. jūn., 2. lpp.		<i>un mūsu vallodā pārtulkotas [..].</i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 19, 1856, 5. nov., 152. lpp.	<i>dziesmiņas un ziņģes</i>	<i>Šinī grāmatiņā [..] atronam 109 <u>dziesmiņas</u> un ziņģes gan no vācu valodas pārtulkotas, gan no pašiem sarakstītas.</i>
Zvaigznīte 1859, 229	<i>dziesma</i>	<i>[..] tautas dziesmas caur to neceļās, ka viens nosēstās un saka: es taisīšu <u>dziesmu</u>, un raksta un rīme, kā viss pēc zilbēm un vārdiem kopā skan [..].</i>
Zvaigznīte 1859, 230	<i>mīlestības ziņģes</i>	<i>[..] Dünsberga <u>mīlestības ziņģes</u>.</i>
Dīriķis 1860, 33	<i>dziesmas un ziņģes</i>	<i>[..] vairāk kā cittiem laimejās pie tam Hugenbergēram, Lieventālam un Dünsbergam, iekš <u>dziesmām un ziņģēm</u> un Leitanam, iekš nerīmetiem rakstiem.</i>
Vaidelots 1885 ^a , 282	<i>dziesma</i>	<i>Mēs izšķīram sajušanas liriku (<u>dziesma</u>), aizgrābtības liriku (Oda, himna, ditiramba) un atgādības lirika (elegija, epigramma, gnoma).</i>

pants, pantiņš

Hūgenbergers 1856 ^a , 114	<i>dfeefmas pantâ (dziesmas pants)</i>	<i>Katrâ <u>dfeefmas pantâ</u> waijaga jaunus rihmus likt; tahdi, kas jau likti, rahdahs kâ kahdas nowalkatas fkrandas.</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>pehrfcha pants (pērša pants)</i>	<i>Tahds <u>pehrfcha pants</u> pahr wiffeem derr leelôs un garrôs Latweefchu dfeedajumôs.</i>
Kronvalds 1869 ^a , 146	<i>pantiņš</i>	<i>[..] rindas <u>pantiņiem</u> (Versfuß) vārdu viegļas un svarenas zilbas par locekļiem [..].</i>
Kaudzīte 1874 ^a , [33]	<i>pants</i>	<i>[..] jo pārcēlums ir iznācis par vienu <u>pantu</u> garāks nekā oriģināls.</i>
Kaudzīte 1874 ^a , [45]	<i>pants</i>	<i>Iekš šī dzejola viscaur ir ne tikvien katram <u>pantam</u>, bet gandrīz ikkatram paņēmienam savs garums.</i>
Dinsbergs 1882, 1	<i>pantiņš</i>	<i>[..] kas tur pie ta [..] <u>pantiņa</u> ir „aplami tulkots un sapulgots”, kā Jūs rakstiet.</i>

pasaka

<i>Latviešu Avīzes</i> , Nr. 25, 1824, 19. jūn., 2. lpp.	<i>pasakka</i>	<i>[..] <u>pasakku</u> irr maz un cittas jau zinnamas, bet iekš jaunas izteikšanas sarakstītas, bet vairak to dziesmu, kas no labbām vācu grāmatam ņemtas un mūsu vallodā pārtulkotas, tā arri irr ar stāstiem, kuŗu starpā arri dažu vecu pazīstamu autoru.</i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 49, 1860, 3. okt., 317. lpp.	<i>pasakas</i>	<i>[..] es jav kalenderē gribu labas <u>pasakas</u>, dziesmiņas un patiesīgus notikumus lasīt [..].</i>
Auziņa 1882, 2	<i>pasaciņa</i>	<i>Pašā pirmajā <u>pasaciņā</u> rakstnieks iepinis pa daudz dzejas pantiņu, tas neder; <u>pasaciņai</u> tādā vīzē nolaupīta viņas daba.</i>

perša

Hūgenbergers 1856 ^a , 115	<i>pehrfifchôs (pērsitis)</i>	<i>Patfkanneem un jummu fkanneem <u>pehrfifchôs</u> waijaga jauki pahrmihtees [..].</i>
Hūgenbergers 1856 ^a , 115	<i>pehrfi (pērsis)</i>	<i>[..] ko tikkai tāpat, ne <u>pehrfi</u> runna, par nefeeu runu sauž.</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>jambus=pehrfis (jambus=pērsis)</i>	<i>Wif fu=garrakajs <u>jambus=pehrfis</u> irr fchis [..].</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>tfchetrukahjas pehrfifcha (četrukājas pērsitis)</i>	<i>[..] un beidfot wehl diwi kahjas no <u>tfchetrukahjas pehrfifcha</u>.</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>pehrfifcha kahjinas (pērsiša kājiņas)</i>	<i>Wahrdi woi filbas radda fchihs <u>pehrfifcha kahjinas</u>, ar kurrahm pehrfiti mehro.</i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 32, 1860, 8. aug., 256. lpp.	<i>perša</i>	<i>Šinī grāmatiņā visas tās svarīgākās grunts=dziesmas ir ieliktas un bez tam vēl no katras mēdiņu dziesmas tā pirmā <u>perša</u>.</i>
Kronvalds 1869 ^a , 146	<i>peršas jeb posmiņas</i>	<i>[..] dzejola pantiņas rindiņas atkal sabiedrina <u>posminās</u>, ko (latviešu dziesmu grāmatā) sauc par <u>peršām</u>.</i>
ME III, 202	<i>pērša</i>	<i>Schattierung (pants – īpaši Bībeles vai dziesmu grāmatā)</i>

pēda, kāja

Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>kahjinas (kājiņa)</i>	<i>Pehrfitim, tá fakkoht pehz muſiķa rakfteem nofkandetam, irr fawas ihpaſchas <u>kahjinas</u>, ar kurrahm tas woi lezz, woi fchaujahs, woi jauki danza, woi leen.</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>pehrfiſcha kahjinas (pērsiša kājiņa)</i>	<i>Wahrdi woi filbas radda fchihs <u>pehrfiſcha kahjinas</u>, ar kurrahm pehrfiti mehro.</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>tfchetrukahjas pehrfiſcha (čertukājas pērsitis)</i>	<i>[...] un beidjot wehl diwi kahjas no <u>tfchetrukahjas pehrfiſcha</u>.</i>
Hūgenbergers 1856 ^b , 119	<i>jambus=kahja trokajs=kahja daktilus=kahja fpondeus=kahja</i>	<i>Tá tad nu buhtu mums tfchetradas pehrfiſcha kahjas, prohti: <u>jambus=kahja, trokajs=kahja, daktilus=kahja, fpondeus=kahja.</u></i>
Kaudzīte 1874 ^a , [46]	<i>metruma pēda</i>	<i>Tešais pants šim dzejolam ir prozaiski sakraustīts un pirmais paņēmiens par vienu <u>metruma pēdu</u> garāks nekā citi.</i>
Kaudzīte 1874 ^a , [43]	<i>pēda</i>	<i>[...] pirmā <u>pēda</u> ir aplama: garā zilbe ar īso pārmainītas.</i>
Laube 1885 ^b , 271	<i>kāja versu=kājas (vārsmu kājas)</i>	<i>Heksametris, sešmērs, sešmērīgs ritums apzīmē tādu dzejoļa rindu, kurai sešas <u>kājas</u> (tā nosaucamās <u>wērtņu</u>= jeb <u>wersu=kājas</u>; katrai jābūt vaj nu daktilam jeb spondejam, izņemot sesto <u>kāju</u>, kurai mēdz trūkt vienas zilbas.</i>
Laube 1885 ^b , 271	<i>kāja</i>	<i>Bez daktiliem un spondejiem dzejnieki izlietā savu dzejoļu ritumos daždažādas <u>kājas</u>, īpaši trohejus un jambus [...].</i>

rīmes

Hūgenbergers 1856 ^a , 115	<i>rihmi ‘dzejoļi’</i>	<i>Jau no muhfū fwehtahm dſeefmu grahmatahm warr mahzitees, ka jauni, fkaifri <u>rihmi</u> no wallodas wahrdeem ja=isgrohſa un ja=islohza.</i>
Hūgenbergers 1856 ^a , 115	<i>rihmus ‘atskaņas’</i>	<i>Katrā dſeefmas pantā waijaga jaunus <u>rihmus</u> likti; tahdi, kas jau likti, rahdahs kā kahdas nowalkatas fkrandas.</i>
Hūgenbergers 1856 ^a , 114	<i>rihmju=fafkanas ‘rindas, vārsmas atskaņas’</i>	<i>fkanīgās <u>rihmju=fafkanas</u> irr dſeedatajeem jo derrigas un au fim jo patihkamas.</i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 29, 1859, 20. jūl., 230. lpp.	<i>rīmes</i>	<i>Grieķu valoda bij citada, viņu valodas vārdi jau bez <u>rīmēm</u> skanēja kā jauks meldiņš; Latviešu valodai ta jaukuma nav, tāpēc Latviešu dziesmu bez <u>rīmes</u> nevar taisīt.</i>
Ulmann 1872, 225	<i>rihme, -es</i>	<i>Der reim; in neverer Zeit für Gedicht gebraucht (Jaunākos laikos lietots dzejoļa/panta apzīmēšanai)</i>
Ulmann 1872, 225	<i>rihmet, -eju</i>	<i>reimen; dichten</i>
Ulmann 1872, 225	<i>rihmneeks, -a</i>	<i>Ein Reimer, ein Dichter</i>
ME III, 539	<i>rīme</i>	<i>Der reim; das gedicht (atskaņa, dzejolis) Šis spēlē tādas... gaudas... rīmes. A. XX, 411 līdzās ig. rīm aizgūts no vlv. rim</i>
ME III, 539	<i>rīmēt, -ēju</i>	<i>Reimen; dichten (veidot atatskaņām, dzejot)</i>

stāsts, stāstiņš

<i>Latviešu Avīzes</i> , Nr. 41, 1822, 12. okt., 3. lpp.	<i>stāsts</i>	[attiecināts uz anekdotisku atgadījumu]
<i>Latviešu Avīzes</i> , Nr. 25, 1824, 19. jūn., 2. lpp.	<i>stāsts</i>	<i>[...] pasakku irr maz un cittas jau zinamas, bet iekš jaunas izteikšanas sarakstītas, bet vairak to dziesmu, kas no labbām vācu grāmatam ņemtas un mūsu valodā pārtulkotas, tā arri irr ar <u>stāstiem</u>, kuŗu starpā arri dažu vecu pazīstamu autoru.</i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 19, 1857, 13. maijs, 151. lpp.	<i>smieklu stāstiņš ‘anekdote’</i>	<i><u>Smieklu stāstiņš.</u></i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 22, 1857, 3. jūn., 176. lpp.	<i>stāstiņš</i>	<i>„Turaidas Jumprava”. <u>Stāstiņš</u> no Vidzemes veciem laikiem [...].</i>
<i>Mājas Viesis</i> , Nr. 52, 1860, 26. dec,	<i>stāsti</i>	<i>[...] mums vēl nebija pilnīgi <u>stāsti</u> par pasaules notikumiem. <u>Pasaules=stāsti</u> ir patiesīgu notikumu aprakstīšana, tie nav ne</i>

411. lpp.		<i>izgudrotas pasakas, nedz arī liels pulks ziņu par dažādiem notikumiem [..].</i>
Kronvalds 1869 ^b , 187	<i>stāsts</i> ‘proza’	<i>Pie stāstu dzejoliem pieder pasakas, teikas, visādi īsi un gari stāsti, kā jaunules (Novellen), romāni (Romane).</i>
Kronvalds 1869 ^b , 187	<i>stāstiņš</i>	<i>Visus vecu laiku stāstīnus [pasakas un teikas] krādami, iespēsim jo plaši atzī, kā mūsu tēvu tēvi īsti dzīvojuši [..].</i>
Kaudzīte 1875, [48]	<i>oriģinālstāsts</i>	<i>Latviešu „oriģinālstāstus” vai arī tapināta viela stāstus lasot, var pārāk daudz noskārst, ka viņu sacerētāji ir nereti paši itin nepiedzīvojuši jaunekļi.</i>
Kaudzīte 1875, [47]	<i>stāstiniēks</i> ‘stāstu rakstnieks’	<i>Tālu, varen tālu stāv Neikens no citiem mūsu, īpaši pēdējo gadu stāstiniēkiem [..].</i>
Auziņa 1882, 2	<i>stāstiņš</i>	<i>Grāmatā atrodās uz 84 lapas pusem gan garaki gan īsaki gabali, pavisam 6 – pasaciņas un stāstini.</i>
Vebers 1885, 103	<i>stasts</i>	<i>Stastam jaņem notikumi iz Latviešu tautas dzives. Ja stasta viela ņemta iz pagājušiem laikiem, tad viņam vajag būt vesturīgi patiesam.</i>

4. PIELIKUMS

Uz literatūrzinātnes terminoloģiju attiecināmi aizguvumi dažādu laikposmu svešvārdu vārdnīcās

*) Vārda skaidrojumā attiecīgajā izdevumā nav nekādas saistības ar filoloģiju

PA 1862	Mekons 1878	Dravnieks 1886	Lībknehts 1908	Vidiņš 1908	SvV1934	SvV 1951	SvV 1969	SvV 1978	SvV 1999	SvV 2008
		absurds/ absurdība			absurds		absurds	absurds	absurds	absurds
					adaptācija	adaptācija	adaptācija	adaptācija	adaptācija	adaptācija
							aoids	aoids	aēds / aoids	aēds / aoids
		aforismi			aforisms	aforisms	aforisms	aforisms	aforisms	aforisms
		agenda			aģenda				agenda	agenda
										agiogrāfija
										agons
	akcents	akcents			akcents	akcents	akcents	akcents	akcents	akcents
	akcentuācija	akcentuācija						akcentuācija	akcentuācija	akcentuācija
						akins	akins	akins	akins	akins
						akmeisms	akmeisms	akmeisms	akmeisms	akmeisms
							akronīms	akronīms	akronīms	akronīms
					akrostichs	akrostichs	akrostihs	akrostihs	akrostihs	akrostihs
					akts	akts	akts*	akts*	akts*	akts*
							alba	alba	alba	alba
							alborāda	alborāda	alborāda	alborāda
								aldas / aldīnas	aldas / aldīnas	aldas / aldīnas
	alegorija	alegorija	alegorija	allegorija	allēgorija		alegorija	alegorija	alegorija	alegorija
								aleksandrietis		
			aliterācija		alliterācija	aliterācija	aliterācija	aliterācija	aliterācija	aliterācija
	almanahs*	almanaks*	almanahs*	almanaks	almanachs	almanachs	almanahs	almanahs	almanahs	almanahs
							alogisms	alogisms	alogisms	alogisms
							alonīms	alonīms	alonīms	alonīms
							alūzija	alūzija	alūzija	alūzija
									ambiloģija	ambiloģija
					amfibolija		amfibolija	amfibolija	amfibolija	amfibolija
					amfibrachs	amfibrachijs	amfibrahijs	amfibrahijs	amfibrahijs	amfibrahijs
							amfimakrs	amfimakrs		
					amplifikācija		amplifikācija	amplifikācija		amplifikācija
							anadiploze	anadiploze	anadiploze	anadiploze

			anafora		anafora	anafora	anafora	anafora	anafora	anafora
					anagramma		anagramma	anagramma	anagramma	anagramma
					anachronisms	anachronisms	anahronisms	anahronisms	anahronisms	anahronisms
					anakolūtija		anakolūts	anakolūts	anakolūts	anakolūts
						anakreontiskā dzeja				
							anakrūza	anakrūza		
							analekti	analekti		
					anapaists	anapests	anapests	anapests	anapests	anapests
										anastrofa
										andergraunds
	anekdote	anekdots			anekdots		anekdote	anekdote	anekdote	anekdote
					annāles	anales	annāles	annāles	annāles	annāles
		anonims			anōnims	anonims	anonīms	anonīms	anonīms	anonīms
						anotacija	anotācija	anotācija	anotācija	anotācija
							antibakhijs	antibakhijs		
							antifona	antifona	antifona / antifonijs	antifona / antifonijs
							antispasts	antispasts	antispasts	antispasts
							antistrofa	antistrofa		
					antitēze	antiteze	antitēze	antitēze	antitēze	antitēze
		antologija		antoloģija	antoloģija	antoloģija	antoloģija	antoloģija	antoloģija	antoloģija
							antonomāze	antonomāze	antonomāze	antonomāze
								apokaliptika	apokaliptika	apokaliptika
					apokope		apokope	apokope	apokope	apokope
					apikrifi	apokrifs	apokrifs	apokrifs	apokrifi	apokrifi
					apoloģija		apologs	apologs		apologs
							apostrofa	apostrofa		
					apoteoze		apoteoze	apoteoze	apoteoze	apoteoze
					apozīcija		apozīcija	apozīcija	apozīcija	apozīcija
					archaisms	arhaisms	arhaisms	arhaisms	arhaisms	arhaisms
					archetips			arhetips	arhetips	arhetips
						arhitektonika	arhitektonika	arhitektonika	arhitektonika	arhitektonika
						arlekināde	arlekināde	arlekināde		
					asindets		asindetons	asindetons	asindetons	asindetons
			asonance		asonance	asonanse	asonanse	asonanse	asonanse	asonanse
							astronīms	astronīms		astronīms

						ašugs	ašugs	ašugs		ašugs, āšiks
							atellāna	atellāna		atellāna
							aticisms	aticisms		aticisms
					autentisks	autentisks	autentisks	autentisks	autentisks	autentisks
		autobiografija	autobiografija	autobiografija	autobiografija	autobiografija	autobiogrāfija	autobiogrāfija	autobiogrāfija	autobiogrāfija
	autografs*	autografs			autografs	autografs	autogrāfs	autogrāfs	autogrāfs	autogrāfs
							autoloģija	autoloģija	autoloģija	autoloģija
							autonīms	autonīms		autonīms
		autorizēt				autorizēt	autorizēt	autorizēt	autorizēt	autorizēt
	autors	autors	autors	autors	autors	autors	autors	autors	autors	autors
								avangardisms	avangardisms	avangardisms

4. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

**Pārskats par latviešu literatūrzinātnes terminoloģiju
pirmajās trīs poētikas grāmatās**

Dinsbergs 1890	Kalniņš 1892	Bračs 1906
		aforisms
		aina
		aižrādījums
akcente	akcents	akcents
		akts
	alegorija	alegorija
		alegoriski (izteikts)
	aliteracija	aliteracija
Aleksandrīnijas perši		
		aleksandrīnisks
Alkaija perši		
amfibrachis		amfibrachijs
amfimakrs		
	anafera	
	anafora	
	anale	
	analitiskā izteikas kārtā	
anapest		anapests
		anekdote
	anominācija	
	antanaklāsa	
	antenantiosa	
antibachius		
	antiklimakss	
antispast		
	antiteza	
	antonomāzija	
		apcerejums
	apkluse	apklusums
	apoziopezijs	
	apoztrofa	
	aprstijums	
	aprstošā proza	
	aprstošī sacerējumi	
	aprststs	aprststs
	apture	
	āreja rakteristika	
		āriģa darbība
	arzijs	
		asaru komedija
Asklepiādeija perši		
		asociācija
astorindīga rīme		
		atdalījums
	atkārtojums	atkārtojums
	atņēmiens	
		atrisinājums
ātrskrējejs		
atskaņas	atskaņas	atskaņas
	atskats	
augstas dziesmas		
	autobiogrāfija	autobiogrāfija
	azindets	
bachius		
balade	balade	balade

	balsiens	
balss krišana		
balss svars		
	bēdu luga	bēdu luga
	beletristika	
	beletristisks ražojums	
	biografija	biografija
		blakus nostādījums
		blakus personas
broceleus matikus		
		burtniecība
caizurs	cezura	
	cēliens	cēliens
	ceļojumu apraksts	ceļojuma apraksts
		chorejs
	četrumēru trochajs	
		dabiska izdoma
daile	daile	
	daiļās mākslas	
daiļražojums		
	daiļruna	daiļruna
	daiļrunas teorija	
	daiļrunas sacerejumi	
		daiļskanība
daktilīgas atskaņas		
daktilis/daktilus	daktilis	daktilis
daktilu atskaņas		daktiliskas atskaņas
	daļojums	
dancotajs		
	darošās personas	
	dialogs	dialogs
	dialogiskā izteikas forma	
		dialogiska forma
		didaktiskā dzeja
	didaktiskā liriskā dzeja	
	didaktiskā proza	
	dienas grāmata	
	dievu teikas	
dijambus		
	dispozīcija	dispozīcija
dispondeus		
	ditirambs	
ditrocheus		
		divbalsienu atskaņas
		divbalsienu pēda
	divdomnieks	
	divruna	
	domu ietērpums vārdos	
	domu gājiens	
		domu izteiksme
drama	drama	drama
		dramatiska darbība
	dramatiska dzeja	dramatiskā dzeja
		dramatiska vienība
		dramatiski sacerejumi
	dramatiskā klizma	
		dramaturgs
dubult kritejs		
dubult lēcejs		
dubult līdz garš		

dubult skrējis		
		dvēseles drama
dzeija	dzeja	dzeja
	dzejas mācība	
dzeijas māksla		
dzeijas perši		
dzejiska valoda		
dzejisks darbs		
dzejisks rakstiens		
dzejisks raksts		
	dzejisks ražojums	
	dzejisks sacerejums	
		dzejisks raksturojums
		dzejisks vēstījums
dzejnieks		dzejnieks
dzejolite	dzejolitis	dzejols/dzejolis
dzejolnieks		
dzejjošana		
		dzejota izteiksme
		dzejota valoda
		dzejots sacerējums
		dzejots stils
dziedajams		
		dziedamā dzeja
dziesma	dziesma	dziesma
	dziesmejadā lirika	
	dzīves apraksts	dzīves apraksts
	dzīves pašapraksts	
Kopā: 590		

5. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

**Latviešu literatūrzinātnes pamattermini literatūras mācību līdzekļos
laikposmā no 20. gadsimta 70. gadiem līdz 2012. gadam**

Termins	Literatūras hrestomācija (pamatskolai) ¹	Literatūra (vidusskolai) ²	Grase 1988	Literatūras teorija 1983	Zimule 1995	Zvaigzne ABC ³	RaKa ⁴	Grāpis 2001	Pētergailis ⁵	LA 2010	Auziņa 2011	Skalberga (2009–2011) ⁶
abstrakcija		x										
abstrakcionisms		x		x								
abstraktā alegorija								x				
absurda drāma							x	x				
absurda teātris												x
absurds		x			x	x						
Adonīsa vārsmas								x				
aforisms	x	x				x	x		x			
aforistisks		x										
agons												x
aina			x	x		x	x	x	x			x
aizgūts sižets									x			
aizkavētā ekspozīcija				x				x				
akcentētā vārsmojuma sistēma				x								
akcentēts		x										
akmeisms								x				x
akrostihs								x	x			
alegorija	x		x	x		x	x	x	x		x	
alegoriskā poēma								x				
alegorisks		x										
aleksandrietis							x	x				
aliterācija	x	x	x	x		x	x		x		x	
Alkaja strofa				x			x	x				
almanahs		x										
alogisms								x				
<i>alter ego</i>							x					
alūzija							x	x				
Amadisa romāns												x
amfibrahijis		x	x	x		x	x				x	
anafora			x	x		x	x		x		x	
anagramma							x	x				
anapests			x	x			x	x				
anekdote		x		x			x	x	x			
anekdotiskā novele								x				
angļu sonets								x				
anonīms		x										
anotācija									x			
antagonisms		x										
antiīsstāsts								x				
antiromāns								x				
antistrofa							x					

antitēze				X			X						
antiutopija							X	X					
antīkais vārsmojums				X									
antīkā literatūra								X					
antīkā vārsmojuma sistēma				X									
antīkās strofas				X									
antīks		X											
antonīmi									X				
antropogoniskie mīti									X				
apgaisme						X							
apgaismes reālisms						X	X				X	X	
apgaismības laikmeta reālisms				X									
aploce				X									
apokalipse		X											
apokrīfs		X											
apostrofēts		X											
apostrofs		X											
apoteoze							X						
apraksts			X	X		X	X		X		X		
aprauta atskaņa								X					
aptverošās atskaņas			X	X									
apziņas plūsma					X		X	X					X
arhaisms		X		X									
arhetips		X						X					
arhitektonika								X					
asindetons							X						
Asklepiāda strofa				X				X					
Asklepiāda vārsmā								X					
asociatīvitate								X					
asociatīvi tēli								X					
asociācija		X			X								
asonanse		X	X	X		X	X		X		X		
astoņrindu pants			X										
astrālie mīti									X				
astrofiska dzeja								X					
atbalss								X					
atkāpes						X	X	X	X		X		
atkārtojuma figūras				X				X					
atkārtojuma paņēmiens				X									
atklāts dialogs								X					
atmiņu stāsts							X						
atrisinājums	X		X	X		X	X	X	X				
atskaņas			X	X		X	X	X	X				
atslābums								X					
atvērta telpa							X						
atvērtā kompozīcija								X					
atziņa									X				
auktoriālais stāstījums							X						
autobiogrāfisks atmiņu tēlojums							X						
autobiogrāfisks stāsts							X						
autoloģiski tēli								X					
autora pozīcija				X				X					
autora redzespunkts						X							
autora stils				X									
autora valoda				X			X						
autoreposs								X					
autors		X					X						
avantūras romāns						X							
ārējais konflikts							X	X					
ārējā darbība						X		X					

**Pašcilmes vārdu un aizguvumu proporcionalitāte
latviešu literatūrzinātnes terminoloģijas otrajā attīstības posmā
(pirmajās poētikas grāmatās latviešu valodā)**

Dinsbergs 1890	Kalniņš 1892	Bračs 1906	Pašcilmes vārds	Aizguvums*	Hibrīdtermins**
		aforisms		x	
		aina	x		
		aizrādījums	x		
akcente	akcents	akcents		x	
		akts		x	
	alegorija	alegorija		x	
		alegoriski (izteikts)		x	
	aliteracija	aliteracija		x	
Aleksandrīnijas perši				x	
		aleksandrīnisks		x	
Alkaija perši				x	
amfibrachis		amfibrachijs		x	
amfimakers				x	
	anafera			x	
	anafora			x	
	anale			x	
	analitiskā izteikas kārtā				x
anapest		anapests		x	
		anekdote		x	
	anominācija			x	
	antanaklasa			x	
	antenantiosa			x	
antibachius				x	
	antiklimakss			x	
antispast				x	
	antiteza			x	
	antonomazija			x	
		apcerejums	x		
	apkluse	apklusums	x		
	apoziopezis			x	
	apoztrofa			x	
	aprakstījums		x		
	aprakstošā proza				x
	aprakstoši sacerējumi		x		
	appraksts	appraksts	x		
	apture		x		
	āreja karakteristika				x
		āriņa darbība	x		
	arzis			x	
		asaru komedija			x
Asklepiadeija perši				x	
		asociācija		x	
astorindīga rīme					x
		atdalījums	x		
	atkārtojums	atkārtojums	x		
	atņēmiens		x		
		atrisinājums	x		
ātrskrējejs			x		
atskaņas	atskaņas	atskaņas	x		
	atskats		x		
augstas dziesmas			x		
	autobiogrāfija	autobiogrāfija		x	

	azindets			X	
bachius				X	
balade	balade	balade		X	
	balsiens		X		
balss krišana			X		
balss svars			X		
	bēdu luga	bēdu luga	X		
	beletristika			X	
	beletristisks ražojums				X
	biografija	biografija		X	
		blakus nostādījums	X		
		blakus personas			X
broceleus matikus				X	
		burtniecība	X		
caizurs	cezura			X	
	cēliens	cēliens	X		
	ceļojumu apraksts	ceļojuma apraksts	X		
		chorejs		X	
	četrumēru trochajs				X
		dabiska izdoma	X		
daile	daile		X		
	daiļās mākslas		X		
daiļražojums			X		
	daiļruna	daiļruna	X		
	daiļrunas teorija				X
	daiļrunas sacerejumi		X		
		daiļskanība	X		
daktilīgas atskaņas					X
daktilis/daktilus	daktilis	daktilis		X	
daktilu atskaņas		daktiliskas atskaņas			X
	daļojums		X		
dancotajs			X		
	darošās personas				X
	dialogs	dialogs		X	
	dialogiskā izteikas forma				X
		dialogiska forma		X	
		didaktiskā dzeja			X
	didaktiskā liriskā dzeja				X
	didaktiskā proza			X	
	dienas grāmata				X
	dievu teikas		X		
dijambus				X	
	dispozīcija	dispozīcija		X	
dispondeus				X	
	ditirambs			X	
ditrocheus				X	
		divbalsienu atskaņas	X		
		divbalsienu pēda	X		
	divdomnieks		X		
	divruna		X		
	domu ietērpums vārdos		X		
	domu gājiens		X		
		domu izteiksme	X		
drama	drama	drama		X	
		dramatiska darbība			X
	dramatiska dzeja	dramatiskā dzeja			X
		dramatiska vienība			X
		dramatiski sacerejumi			X
	dramatiskā klizma				X
		dramaturgs		X	

**Pašcilmes vārdu un aizguvumu proporcionalitāte
latviešu literatūrzinātnes pamatterminos (mācību līdzekļos)
laikposmā no 20. gadsimta 70. gadiem līdz 2012. gadam**

Termins	Pašcilmes vārds	Aizguvums*	Hibrīd-termins**
abstrakcija		X	
abstrakcionisms		X	
abstraktā alegorija		X	
absurda drāma		X	
absurda teātris		X	
absurds		X	
Adonīsa vārsma			X
aforisms		X	
aforistisks		X	
agons		X	
aina	X		
aizgūts sižets			X
aizkavētā ekspozīcija			X
akcentētā vārsmojuma sistēma			X
akcentēts		X	
akmeisms		X	
akrostihs		X	
alegorija		X	
alegoriskā poēma		X	
alegorisks		X	
aleksandrietis		X	
aliterācija		X	
Alkaja strofa		X	
almanahs		X	
aloģisms		X	
<i>alter ego</i>		X	
alūzija		X	
Amadisa romāns		X	
amfibrahījs		X	
anafora		X	
anagramma		X	
anapests		X	
anekdote		X	
anekdotiskā novele		X	
angļu sonets		X	
anonīms		X	
anotācija		X	
antagonisms		X	
antiīsstāsts			X
antiromāns		X	
antistrofa		X	
antitēze		X	
antiutopija		X	
antīkais vārsmojums			X
antīkā literatūra		X	
antīkā vārsmojuma sistēma			X
antīkās strofas		X	
antīks		X	
antonīmi		X	
antropogoniskie mīti		X	
apgaisme	X		
apgaismes reālisms			X

apgaismības laikmeta reālisms			x
aploce	x		
apokalipse		x	
apokrifs		x	
apostrofēts		x	
apostrofs		x	
apoteoze		x	
apraksts	x		
aprauta atskaņa	x		
aptverošās atskaņas	x		
apziņas plūsma	x		
arhaisms		x	
arhetips		x	
arhitektonika		x	
asindetons		x	
Asklepiāda strofa		x	
Asklepiāda vārsmas			x
asociatīvitate		x	
asociatīvi tēli			x
asociācija		x	
asonanse		x	
astorindu pants	x		
astrālie mīti		x	
astrofiska dzeja			x
atbalss	x		
atkāpes	x		
atkārtojuma figūras			x
atkārtojuma paņēmieni	x		
atklāts dialogs			x
atmiņu stāsts	x		
atrisinājums	x		
atskaņas	x		
atslābums	x		
atvērta telpa	x		
atvērtā kompozīcija			x
atziņa	x		
auktoriālais stāstījums			x
autobiogrāfisks atmiņu tēlojums			x
autobiogrāfisks stāsts			x
autoloģiski tēli			x
autora pozīcija		x	
autora redzespunkts			x
autora stils		x	
autora valoda			x
autoreposs		x	
autors		x	
avantūras romāns		x	
ārējais konflikts			x
ārējā darbība	x		
balāde		x	
baltās vārsmas	x		
baroka literatūra		x	
beits		x	
beletristi		x	
beletristika		x	
bestiārijs		x	
bestsellers		x	
bezatskaņu pants	x		
bezfabulas darbs			x
bezfabulas sižets			x

bezjēdzīgais	x		
bezsaiklība	x		
bezsaiķļu figūra			x
bezsīžētisks darbs			x
binārā opozīcija		x	
biogrāfija		x	
biogrāfiskais prozas paveids			x
biogrāfiskais romāns		x	
biogrāfiskā interpretācijas pieeja			x
biogrāfiskā pieeja			x
Bībele		x	
blakus atskaņas	x		
blēžu romāns			x
brahioloģismi		x	
briesmu stāsti (spoku, šausmu)			x
brīnumpasakas	x		
brīnumu pasakas	x		
brīnumu stāsts	x		
brīvais pants	x		
brīvais vārsmojums	x		
brīvā dzeja	x		
brīvā strofika			x
brīvās vārsmas	x		
bruņinieku romāns		x	
bufonāde		x	
bukolika		x	
bukolisks		x	
buramie vārdi	x		
Kopā: 1117	200	626	291
	17,9 %	56,0 %	26,1 %

8. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

*) Ar nosaukumu „aizguvums” šeit norādīts uz dažāda veida aizguvumiem latviešu valodā neatkarīgi no to asimilēšanās pakāpes, no cilmes valodas un to starptautiskās izplatības.

***) Ar nosaukumu „hibrīdtermini” šeit norādīts uz terminiem, kuru izcelsmē apvienoti pašcilmes vārdi (vai to komponenti) ar aizguvumiem (vai to komponentiem).

Pētījumā biežāk sastopamie sufiksālie lietvārdi

<i>-nieks -niece</i>	<i>-tājs</i>	<i>-ists -(t)īķis</i>	<i>-(at)ors -urģs</i>	<i>-logs -(o)logs</i>	<i>-ība -niec+ība</i>	<i>-ija / -ijs -grāf+ija</i>	<i>-isms -ionisms</i>	<i>-ika -(ist)ika</i>	<i>-loģ+ija -(o)loģ+ija</i>	<i>-(at)ūra -ūrs</i>	<i>-āde -āna</i>
						abstrakcija	abstrakcionisms				
							aforisms	aforistika			
									akcentoloģija		
							akmeisms				
						alegorija	alegorisms				
									antoloģija		
		apokaliptiķis					apokaliptisms	apokaliptika			
aprakstnieks					aprakstniecība						
						astrofija					
	atdzejotājs										
					atskanība						
						autobiogrāfija					
									autoloģija		
					autorība						
avīžnieks					avīžniecība						
		balādists						balādistika			balāde
							barbarisms				
		beletrists						betetristika			
		bibliests					bibliests	biblistika			
							brahioloģisms		brahioloģija		
											bufonāde
								bukolika			
			cenzors							cenzūra	
										cezūra	
							dadaisms				
							dekadentisms				
						dipodija					
			dramaturģs			dramaturģija	dramatisms	dramatika			
dzejnieks					dzejniecība						
		eksistenciālists					eksistenciālists				
		ekspresionists				ekspresija	ekspresionisms				

					elēģija	elēģisms				
					elīzija					
					epigonija	epigonisms				
		epigrāfisks			epigrāfija		epigrāfika			
		epiķis					epika			
					epitāfija					
						epizodisms				
		fabulists				fabulisms	fabulistika			
		feļetonists					feļetonistika			
		folklorists				folklorisms	folkloristika			
				frāžainība		frazeoloģisms		frazeoloģija		
		futūrists				futūrisms	futūristika			
					grafomānija	grafomānisms				
grāmatnieks				grāmatniecība						
		ģermānists				ģermānisms	ģermānistika			
						hiperbolisms				
		hronists					hronika	hronoloģija		
		humorists					humoristika			
		idillists		idillība		idillisms				
			ilustrators			ilustratīvisms				
		imažinists				imažinisms				
		impresionists			impresija	impresionisms	impresionistika			
			improvizators							
					ironija	ironisms				
						izosillabisms				
				izteiksmība						
						kalambūrisms			kalambūrs	
									karikatūra	
							katalektika			
						klārisms				
		klasiķis				klasicisms	klasika			
		komēdists			komēdija					
		komiķis				komisms	komika			

9. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

Pētījumā biežāk konstatētās terminu adjektīvās modifikācijas

Lietvārds	-(t)isks -istisks	-īgs	-ains	-āls	-ārs	-īvs	Apstākļa vārda modifikācija	Atvasinājums ar izskaņu -ums (lietv.)
aforisms	aforisks aforistisks						aforiski aforistiski	aforiskums aforistiskums
alegorija	alegorisks						alegoriski	alegoriskums
anafora	anaforisks						anaforiski	anaforiskums
anekdote	anekdotisks						anekdotiski	anekdotiskums
antoloģija	antoloģisks						antoloģiski	antoloģiskums
apcere	apcerisks	apcerīgs					apceriski apcerīgi	apceriskums apcerīgums
apokalipse	apokaliptisks						apokaliptiski	apokaliptiskums
asociācija						asociatīvs	asociatīvi	asociatīvums
atskaņa	atskanisks	atskanīgs					atskaniski atskanīgi	atskaniskums atskanīgums
autobiogrāfija	autobiogrāfisks						autobiogrāfiski	autobiogrāfiskums
avīze	avīžniecisks						avīžnieciski	avīžnieciskums
balāde	balādists						balādists	balādistskums
baroks				barokāls			barokāli	barokālistkums
beletristika	beletristisks						beletristiski	beletristiskums
bībele	bībelisks (biblisks)						bībeliski (bibliski)	bībeliskums (bibliskums)
bukolika	bukolisks						bukoliski	bukoliskums
daiļskaņa		daiļskanīgs					daiļskanīgi	daiļskanīgums
daktils	daktilisks						daktiliski	daktiliskums
dekadence	dekadentisks						dekadentiski	dekadentiskums
dramaturģija	dramaturģisks						dramaturģiski	dramaturģiskums
drāma	dramatisks						dramatiski	dramatiskums
dzeja	dzejisks	dzejīgs					dzejiski	dzejiskums
eklektika	eklektisks						eklektiski	eklektiskums
ekspresija						ekspresīvs	ekspresīvi	ekspresīvums
elēģija	elēģisks						elēģiski	elēģiskums
epifora	epiforisks						epiforiski	epiforiskums
epigonis	epigonisks						epigoniski	epigoniskums
epizode	epizodisks						epizodiski	epizodiskums

epopeja	epopejisks						epopejiski	epopejiskums
eposs		eposīgs					eposīgi	eposīgums
eps, epika	episks	epīgs					episki epīgi	episkums epīgums
eseja	esejisks						esejiski	esejiskums
fabula	fabulisks						fabuliski	fabuliskums
fabulistika	fabulistisks						fabulistiski	fabulistiskums
farss		farsīgs					farsīgi	farsīgums
feļetons	feļetonisks						feļetoniski	feļetoniskums
figūra				figurāls			figurāli	figurālums
folklorā	folklorisks						folkloriski	folkloriskums
folkloristika	folkloristisks						folkloristiski	folkloristiskums
fragments					fragmentārs		fragmentāri	fragmentārums
frāze			frāžains				frāžaini	frāžainums
futūrisms	futūristisks						futūristiski	futūristiskums
glezna			gleznains				gleznaini	gleznainums
himna	himnisks						himniski	himniskums
hiperbola	hiperbolisks						hiperboliski	hiperboliskums
hronika	hronisks						hroniski	hroniskums
humors	humorisks humoristisks						humoriski humoristiski	humoriskums humoristiskums
ideja	idejisks						idejiski	idejiskums
idille	idillisks	idillīgs					idilliski idillīgi	idilliskums idillīgums
ilustrācija						ilustratīvs	ilustratīvi	ilustratīvums
intonācija						intonatīvs	intonatīvi	intonatīvums
ironija	ironisks						ironiski	ironiskums
izteiksme		izteiksmīgs					izteiksmīgi	izteiksmīgums
jamb	jambisks						jambiski	jambiskums
kalambūrs	kalambūrīskis						kalambūriski	kalambūriskums
klasika	klasisks						klasiski	klasiskums
klišēja	klišejisks						klišejiski	klišejiskums
komēdija	komēdijisks						komēdijiski	komēdijiskums
KOPĀ: 134	98 (73,13 %)	13 (9,70 %)	7 (5,22 %)	9 (6,72 %)	3 (2,24 %)	4 (2,98 %)		

10. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

**Pētījumā biežāk konstatētās terminu verbālās modifikācijas
un deverbālie substantīvi**

Nenoteiksme	-ošs -oša	-ies	-ams, -āms -ama, -āma	-ts -ta	-ācija -(iz)ācija	-šana/-ās	-ums
adaptēt/-ies		adaptējies	adaptējams	adaptēts	adaptācija	adaptēšana/-ās	adaptējums
afektēt	afektējošs		afektējams	afektēts	afektācija	afektēšana	afektējums
aizgūt			aizgūstams	aizgūts		aizgūšana	aizguvums
akcentēt	akcentējošs		akcentējams	akcentēts	akcentuācija	akcentēšana	akcentējums
alegorizēt			alegorizējams	alegorizēts	alegoriz-ācija	alegorizēšana	alegorizējums
aliterēt			aliterējams	aliterēts	aliterācija	aliterēšana	aliterējums
amerikanizēt/-ies	amerikanizējošs	amerikanizējies	amerikanizējams	amerikanizēts	amerikaniz-ācija	amerikanizēšana/-ās	amerikanizējums
anotēt			anotējams	anotēts	anotācija	anotēšana	anotējums
apdzejot			apdzejojams	apdzejots		apdzejošana	apdzejojums
apcerēt	apcerošs		apcerams	apcerēts		apcerēšana	apcerējums
aprstīt	aprststošs		aprsttāms	aprsttīts		aprsttīšana	aprsttījums
arhaizēt/-ies		arhaizējies	arhaizējams	arhaizēts	arhaizācija	arhaizēšana/-ās	arhaizējums
asociēt	asociējošs		asociējams	asociēts	asociācija	asociēšana	asociējums
atainot	atainojošs		atainojams	atainots		atainošana	atainojums
atdzejot			atdzejojams	atdzejots		atdzejošana	atdzejojums
atkārtot			atkārtojams	atkārtots		atkārtošana	atkārtojums
atskaņot			atskaņojams	atskaņots		atskaņošana	atskaņojums
atstāstīt			atstāstāms	atstāstīts		atstāstīšana	atstāstījums
attēlot	attēlojošs		attēlojams	attēlots		attēlošana	attēlojums
autorizēt			autorizējams	autorizēts	autorizācija	autorizēšana	autorizējums
banalizēt/-ies	banalizējošs	banalizējies	banalizējams	banalizēts	banalizācija	banalizēšana/-ās	banalizējums
beletrizēt			beletrizējams	beletrizēts	beletrizācija	beletrizēšana	beletrizējums
cenzēt	cenzējošs		cenzējams	cenzēts	cenzācija	cenzēšana	cenzējums
citēt			citējams	citēts	citācija	citēšana	citējums
dekonstruēt			dekonstruējams	dekonstruēts		dekonstruēšana	dekonstruējums
demitoloģizēt			demitoloģizējams	demitoloģizēts	demitoloģizācija	demitoloģizēšana	demitoloģizējums
dialogizēt			dialogizējams	dialogizēts	dialogizācija	dialogizēšana	dialogizējums
dramatizēt			dramatizējams	dramatizēts	dramatizācija	dramatizēšana	dramatizējums
dzejot			dzejojams	dzejots		dzejošana	dzejojums
dubultot			dubulto jams	dubultots		dubultošana	dubultojums
eksaltēt			eksaltējams	eksaltēts	eksaltācija	eksaltēšana	eksaltējums
epizēt			epizējams	epizēts	epizācija	epizēšana	epizējums

falsificēt			falsificējams	falsificēts	falsifikācija	falsificēšana	falsificējums
folklorizēt/-ies		folklorizējies	folklorizējams	folklorizēts	folklorizācija	folklorizēšana/-ās	folklorizējums
harmonizēt	harmonizējošs		harmonizējams	harmonizēts	harmonizācija	harmonizēšana	harmonizējums
heroizēt/ies		heriozējies	heroizējams	heroizēts	heroizācija	heroizēšana/-ās	heroizējums
hiperbolizēt	hiperbolizējošs		hiperbolozējams	hiperbolizēts	hiperbolizācija	hiperbolizēšana	hiperbolizējums
hronizēt			hronizējams	hronizēts	hronizācija	hronizēšana	hronizējums
idealizēt	idealizējošs		idealizējams	idealizēts	idealizācija	idealizēšana	idealizējums
idillizēt			idillizējams	idillizēts	idillizācija	idillizēšana	idillizējums
iestarpināt	iestarpinošs		iestarpināms	iestarpināts		iestarpināšana	iestarpinājums
ilustrēt	ilustrējošs		ilustrējams	ilustrēts	ilustrācija	ilustrēšana	ilustrējums
improvizēt			improvizējams	improvizēts	improvizācija	improvizēšana	improvizējums
individualizēt	individualizējošs		individualizējams	individualizēts	individualizācija	individualizēšana	individualizējums
inscenēt	inscenējošs		inscenējams	inscenēts		inscenēšana	inscenējums
interpretēt	interpretējošs		interpretējams	interpretēts	interpretācija	interpretēšana	interpretējums
intonēt			intonējams	intonēts	intonācija	intonēšana	intonējums
ironizēt	ironizējošs		ironizējams	ironizēts	ironizācija	ironizēšana	ironizējums
kanonizēt/-ies	kanonizējošs	kanonozējies	kanonizējams	kanonizēts	kanonizācija	kanonizēšana/-ās	kanonizējums
kariķēt	kariķējošs		kariķējams	kariķēts		kariķēšana	kariķējums
kāpināt			kāpināms	kāpināts		kāpināšana	kāpinājums
kolorizēt	kolorizējošs		kolorizējams	kolorizēts	kolorizācija	kolorizēšana	kolorizējums
kompilēt	kompilējošs		kompilējams	kompilēts	kompilācija	kompilēšana	kompilējums
kontaminēt	kontaminējošs		kontaminējams	kontaminēts	kontaminācija	kontaminēšana	kontaminējums
kulminēt	kulminējošs		kulminējams	kulminēts	kulminācija	kulminēšana	kulminējums
latviskot			latviskojams	latviskots		latviskošana	latviskojums
lirizēt			lirizējams	lirizēts	lirizācija	lirizēšana	lirizējums
literarizēt			literarizējams	literarizēts	literarizācija	literarizēšana	literarizējums
lokalizēt/-ies	lokalizējošs	lokalizējies	lokalizējams	lokalizēts	lokalizācija	lokalizēšana/-ās	lokalizējums
metaforizēt			metaforizējams	metaforizēts	metaforizācija	metaforizēšana	metaforizējums
misterizēt			misterizējams	misterizēts	misterizācija	misterizēšana	misterizējums
mistificēt	mistificējošs		mistificējams	mistificēts	mistifikācija	mistificēšana	mistificējums
mītizēt/-ies		mītizējies	mītizējams	mītizēts	mitizācija	mitizēšana/-ās	mitizējums
noklusēt			noklusējams	noklusēts		noklusēšana	noklusējums
parafrāzēt			parafrāzējams	parafrāzēts		parafrāzēšana	parafrāzējums
parodēt	parodējošs		parodējams	parodēts	parodācija	parodēšana	parodējums

11. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

**Biežāk sastopamie literatūrzinātnes termini/jēdzieni,
kas saistīti ar deonimizācijas procesu**

Termina variants	Avots	Definējums / skaidrojums / ekvivalents / lietojuma piemērs
------------------	-------	--

adonijs / Adonīsa vārsmā

Adonijs	LKV I, 54	Adonīda vārdā nosaukts antīks pants no daktila un trochaja. Sapfojas stofas pēdējā rinda.
adonijs	Kursīte 2002, 13	Saīsināta daktiliskā dimetra vārsmā sengrieķu dzejā, kas nosaukta Adonīda (Adonīsa) – auglības un ražības dieva vārdā.
Adonīsa vārsmā	Grāpis 2001, 66	[Sapfo strofā] ir trīs vienpadsmitzīlbu vārsmas – katrā divas trohaja, viena daktila un vēl divas trohaja pēdas. Strofu nobeidz Adonīsa vārsmā (viena daktila un viena trohaja pēda).

aldas / aldīnas

aldas / aldīnas	SvV 1999, 40	[Vācu Aldine < it. ģpašv.] Alda Manūcija (15.–16. gs.) izdevumi – grāmatmākslas paraugi.
-----------------	--------------	--

aleksandriešu dzeja

aleksandriešu dzeja	Kursīte 2002, 19	Sengrieķu hellēniskā posma (4.–1. gs. pr. Kr.) dzeja, kas visspilgtāko izpausmi guva Aleksandrijā Ēģiptē.
---------------------	------------------	---

aleksandrietis / aleksandriskā vārsmā

aleksandrietis	LKV I, 250	12–13 zīlbu pantmērs ar uzsvērtu 6. un 12. zilbi un cēzūru pēc sestās; nosaukts pēc vecfranču Aleksandra romāna (Roman d'Alexandre), kas sarakstīts šai pantmērā ap 1180.
aleksandrietis aleksandriskā vārsmā	TK 1956, 1	Александрийский стих
aleksandrietis	Kursīte 1996, 203	Fr. alexandrin. Nosaukums radies no 12. gs. franču poēmas par Maķedonijas Aleksandru, kas bija sacerēta šajā pantmērā. 1) Franču dzejā – divpadsmitzīlbu vārsmas ar blakusatskaņām un cēzūru (vai divām cēzūrām), kas daļa rindu divās (vai trijās) līdzīgās daļās. 2) Latviešu dzejā [...] apzīmē sešpēdu jambā rakstītu dzejoli ar cēzūru pēc trešās pēdas ar blakusatskaņām.
aleksandrietis	Grāpis 2001, 61	No 12. gs. franču poēmas „Romāns par Aleksandru”. Divvārsmu strofa. Divas vienpadsmitzīlbu vārsmas sešpēdu jambā ar cēzūru pēc trešās pēdas un blakusatskaņām.

Alkaja strofa / pants

Alkaja pants	LKV I, 275	Nosaukts grieķu dzejnieka Alkaja vārdā: 11 zīlbu katalektisks trochaja pants ar aiztakti un iestarpinātu daktilu; vai arī 9 zīlbu akatalektisks trochaja pants ar aiztakti; vai beidzot 10 zīlbu pants ar 2 daktiliem un 2 trochajiem.
Alkaja strofa	MLTV 1965, 18	Vārsmošanas sistēma senajā Grieķijā, kur tā radās jau VIII gs. pirms m. e. un senajā Romā, kur to III gs. pirms m. e. pārņēma no Grieķijas.
Alkaja I strofa	Kursīte 1996, 204	Nosaukta sengrieķu dzejnieka Alkaja (7.–6. gs. pr. K.) vārdā. Sastāv no četrām rindām – pirmās divas ir vienpadsmitzīlbu, trešā – deviņzīlbu, ceturrtā – desmitzīlbu rinda. Alkaja II strofa latviešu dzejā sastopama ļoti reti [...]
Alkaja strofa	Grāpis 2001, 67	[Alkaja strofas] divās pirmajās vārsnās ir vienpadsmit zīlbu, kas veido trīs jamba (cēzūra trešās vidū), vienu daktila un divas trohaja pēdas. Trešajā vārsnā ir deviņas zilbes – piecas jamba pēdas (pēdējā neuzsvērtā). Ceturto vārsnu veido divas daktila un divas trohaja pēdas.

Alkmana strofa / pants / vārsmā (metrs)

Alkmāna pants	LKV I, 279	Alkmāna vārdā nosaukts pants, kas satāv no daktiliskā tetrametra kopā ar heksamētru.
Alkmana strofa	Kursīte 2002, 23	Antīkajā dzejā divrindu pants, kurā pirmā rinda sacerēta heksametrā, bet otrā – Alkmana metrā (vārsnā).
Alkmana	Kursīte	Antīkajā dzejā vienpadsmitzīlbu vārsmā, kas nosaukta par godu sengrieķu

vārsmas (mets)	2002, 23	dzejniekam Alkmanam (7. gs. pr. Kr.) un sastāvēja no četrām daktiliskām pēdām.
----------------	----------	--

amerikānisms

amerikānisms	JEV 2012, 21	1. Amerikas angļu valodas leksika vai gramatiska īpatnība, kādas nav Lielbritānijas angļu valodā. 2. Aizguvums no Amerikas angļu valodas. 3. Amerikas Savienotajām Valstīm raksturīgs. No vietvārda Amerika.
--------------	--------------	--

anakreontika / anakreontiskā dzeja

anakreontika	LKV I, 464	18. g. s. liriskas virziens, kas atdarināja Anakreonta vīna un mīlas dziesmas. [...] Latvijā anakreontika uzplauka 19. g. s. 70 un 80-os gados lokālizētās dziesmiņās.
anakreontiski	LKV I, 464	Viegli, grāziņi, īsi.
anakreontiskā dzeja	ĪLTV 1957, 20	Savu nosaukumu [...] iemantojis no sengrieķu dzejnieka, dzīru dziesmu autora Anakreona (jeb Anakreonta; VI gs. pirms m. ē.) vārda. Antīkās liriskas paveids: dzejoļi un dziesmiņas, kurās apdziedāta jautra, bezrūpīga dzīve, dzīves, vīns, mīlestība.
anakreontika	Kursīte 2002, 28	Dzīvespriecīga satura lirika, kuras aizsākums meklējams vēlinajā grieķu dzejā (dzejoļu apkopojums ar nosaukumu anakreontika, t. i., dzejoļi Anakreonta garā). Galvenā tematika – prieki, ko sniedz mīlestība un vīns.

anglisms / anglicisms

anglisms	LLVV 1, 173	Aizguvums no angļu valodas.
anglisms	VPSV 2007, 32	Aizguvums no angļu valodas.
anglisms / anglicisms	JEV 2012, 22	Aizguvums no angļu valodas. No vietvārda Anglija.

angļu sonets

angļu sonets	Grāpis 2001, 79	Angļu sonets veidojas 16.–17. gs. mijā. Pirmais savdabīgu soneta formu, kas nosaukta viņa vārdā, izveidojis Edmunds Spensers 88 sonetu ciklā „Amoreti” (1591). Tā pazīmes ir četras kvartas un divvārsmu strofa. Sonetā pieci atskaņu pāri: abab bcbe cdc d ee. Otru angļu soneta variantu izveido Viljams Šekspīrs ciklā „Soneti” (1609), tas pazīstams kā Šekspīra sonets. Strofu veids un izkārtojums tāds pats kā E. Spenseram. Atšķirīga pazīme – septiņi atskaņu pāri: abab cdc d efef gg.
--------------	-----------------	--

antiņš / Antiņš

Antiņš	LKV I, 604	No vīriešu vārda Antons. Netiešā nozīmē vientiesītis.
Antiņš	Kursīte 2002, 30	Raiņa lugas „Zelta zirgs” (1909) galvenais varonis, kurš radīts lielā mērā balstoties pasaku priekšstatos par trešo tēva dēlu – pastarīti un muļķīti, kas pēc pubertātes iniciācijas pārbaudījumu izturēšanas izrādās visgudrākais un veiksmīgākais no visiem.
antiņš	LVV 2006, 54	Naivs, lētticīgs cilvēks; vientiesis.
antiņš	JEV 2012, 23	Vientiesis, ideālists. No dzejnieka un dramaturga Raiņa lugas „Zelta zirgs” (1909) galvenā varoņa vārda.

apolloniskais un dionīsiskais

apollonisks-dionīsiskais	LKV I, 728	No grieķu dieviem Apollona un Dionīsa. Pirmais apzīmē tēlnieka mākslu, otrs – mūziku. Tagad par apollonisku uzlūko cilvēku, kam pārsvarā ārējais skaistums, savienots ar iekšēju pilnību, tikumisko apgarotību un samēru; turpretī par dionīsisku sauc cilvēku, kam pārsvarā neapvaldāmas kaislības.
apolloniskais un dionīsiskais	Kursīte 2002, 36	No sengrieķu dievu Apollona un Dionīsa vārdiem. F. Nīčes ieviesti jēdzieni (Traģēdijas dzimšana, 1872), attiecināti uz drāmu, bet pēc tam arī uz literatūru vispār. [...] apolloniskais saistīts ar harmonisko, skaisto, simetrisko, racionālo un gaišo, bet dionīsiskais – ar iracionālo, disharmonisko, asimetrisko, tumšo.

arabeska

arabeska	Kursīte 2002, 39	Itāļu arabesco ‘arābu’. No mūzikas pārņemts liriska žanra apzīmējums. Mūzikā ar arabesku saprot nelielus, stilā brīvus, vienlaikus sarežģītas mozaīkas skaņdarbus.
arabeska	JEV 2012,	1. Sarežģīts stilizētu augu motīvu un ģeometrisku formu ornaments, kas raksturīgs

	24	islāma mākslai. 2. mūz. Neliels skaņdarbs ar smalku, rotaļīgu raksturu. [...] No Arābijas pussalas nosaukuma.
--	----	---

arābistika / arābists

arābistika	LLVV 1, 305	Zinātnes nozare, kas pētī arābu kultūru, vēsturi, valodu.
arābists, arābiste	LLVV 1, 305	Arābistikas speciālists.

Arhiloha strofa / vārsma

Arhiloha strofas / pirmā Arhiloha strofa / otrā Arhiloha strofa	Kursīte 2002, 41	Pants antīkajā dzejā, ko izkopies sengrieķu dzejnieks Arhilohs (7. gs. pr. Kr.). Pirmā Arhiloha strofa – satāv no daktiliskās heksametra (pirmā rinda) un mazās Arhiloha vārsmas. Otrā Arhiloha strofa – sastāv no lielās Arhiloha vārsmas (pirmajā rindā) un jambiskā trimetra bez klauzulas (otrajā panta rindā), kas jaunlaiku sillabotoniskajā dzejā visbiežāk tiek atveidots kā piecpēdu jamps.
Arhiloha vārsma / mazā Arhiloha vārsma / lielā Arhiloha vārsma	Kursīte 2002, 41	Antīkās dzejas metrs, ko izgudrojis sengrieķu dzejnieks Arhilohs. Mazā Arhiloha vārsma – daktilisks trimetrs (precīzāk – divarpus daktiliskas zilbes, jo izpaliek divas īsās zilbes). Lielā Arhiloha vārsma – četras daktiliskas un trīs trohajiskas pēdas.

arlekīns / arlekināde

arlekināde	LKV I, 883	Komisku skatu virkne, kurā galveno lomu spēlē arlekīns. Itāliešu arlecchino [arlekīns] kōmiska persona itāliešu tautas komēdijā, viltīgs, asprātīgs kārums; parasti raibā kostīmā, darinātā no dažādas krāsas drēbju gabaliņiem; melnā maskā, koka zobenu apjozies. Tagad: ners, joku taisītājs raibās drēbēs.
arlekīns, Arlekīns	SvV 1999, 72	[It. arlecchino] – itāliešu delartiskās komēdijas personāžs; pantonīmu personāžs; parasti valkā tērpu, kas sašūts no trīsstūrīgiem dažādas krāsas auduma gabaliem, un melnu masku.

Asklepiāda strofa / rinda / vārsma

Asklepiāda rinda	LKV I, 974	Asklepiāda vārdā nosaukta (Asklepiāds no Samas, grieķu dzejnieks 3. g. s. pr. Kr., ērotiskās epigrammas nodibinātājs) antīkā dzejas rinda [...] ar cēzūru vidū.
Asklepiāda vārsma	Grāpis 2001, 67	Antīkajā dzejā pazīstama dzejnieka Asklepiāda vārsma, kuru veido divpadsmit zilbes. Romiešu dzejnieks Horācijs, to variējot, izveidojis piecas strofu formas, no kurām latviešu dzejā plašāk lieto divas.
Asklepiāda strofas	Kursīte 2002, 42	Nosauktas sengrieķu dzejnieka Asklepiāda (3. gs. pr. Kr.) vārdā.
Asklepiāda I strofa	Kursīte 1996, 205	Četrinde, kas sastāv no četrreiz atkārtotas Asklepiāda vārsmas. Visbiežāk garās divpadsmitzilbju rindas grafiski tiek sadalītas it kā divās (6+6 zilbes).
Asklepiāda pirmā strofa	Grāpis 2001, 67	Asklepiāda pirmā strofa ir četras Asklepiāda vārsmas; katrā ir viena trohaja, viena daktila pēda, tad uzsvērtā zilbe, cēzūra, tad daktila un trohaja pēda un vēl viena uzsvērtā zilbe.
Asklepiāda II strofa	Kursīte 1996, 206	Četrinde, kas sastāv no trim Asklepiāda divpadsmitzilbju vārsmām un vienas t. s. glikoneja rindas. Asklepiāda II strofu pārsvarā atrodam tikai antīkās dzejas tulkojumos.
Asklepiāda III strofa	Kursīte 1996, 206	Sastāv no divām Asklepiāda divpadsmitzilbju vārsmām, vienas ferekrāta un vienas glikoneja rindas.
Asklepiāda trešā strofa	Grāpis 2001, 68	Asklepiāda trešā strofa divas sākotnējās vārsmas pārņēmusi no pirmās Asklepiāda strofas. Trešajā vārsmā ir trohaja, daktila un vēl viena trohaja pēda (kopā septiņas zilbes).
Asklepiāda IV strofa	Kursīte 1996, 207	Pirmā un trešā rinda – glikonejs, bet otrā un ceturtā – Asklepiāda vārsmas.
Asklepiāda V strofa	Kursīte 1996, 207	Četrinde, kuras metriskā shēma visās rindās vienāda – 16 zilbju ar divām cēzūrām katrā rindā (pēc sestās un desmitās zilbes).

atellāna

atellāna	LKV I, 1042	Latīņu Atellāna fābula. Romiešu tautas komēdija ar šabloniskiem tipiņiem bez īpaša
----------	-------------	--

		vārda. Atellāna cēlusies Kampānijā, Atellas pilsētīnā un sākumā uzvesta osku valodā, bet drīz pārnesta uz Romu, kur Pompōnijs un Novijs 1. g. s. pr. Kr. to izveidoja par sevišķu drāmatiskas mākslas žanru.
atellana fabula	LKV V, 8204	Viens no 7 komēdijas veidiem, ko pazīst Romā; tas atbilst apm. grieķu t. s. satīru drāmai. Atellānas sākumu saista ar osku pilsētu Atellu [...]
atellāna	JEV 2012, 26	Seno romiešu tautas komēdijas žanrs, kas radies 1. gs. vidū p. m. ē. Atellas pilsētā Kampānijā, bet galīgi noformējās Romā; aizgūts no grieķiem. Sieviešu lomām tika lietotas baltas maskas, bet vīriešu lomām – melnas. Maskas bija pārspīlētas, lai būtu labi saredzamas no attāluma, mute bija īpaši plata, lai aktieris varētu brīvi deklamēt.

atraitnes dēls

atraitnes dēls	Kursīte 2002, 47	Viens no samānāmākiem latviešu 20. gs. dzejas varoņiem – sapņotājiem, V. Plūdoņa poēmas „Atraitnes dēls” (1901) tēls.
----------------	------------------	---

Austrumu literatūra

Austrumu literatūra	Ivbulis 1995, 47	Austrumu un Rietumu literatūru mijiedarbība ir vissarežģītākais problēmu loks, ar kurām jāaskaras saīdzinošajai literatūrai.
---------------------	------------------	--

ādamisms (akmeisms)

akmeisms / ādamisms	LKV I, 189	Krievu dzejas virziens, sācies jau 1910, bet oficiāli deklarēts 1913, kad Apollonā publicēja savus deklarātos rakstus Nikolajs Gumiļevs un Sergejs Gorodeckis. Akmeisti saucās arī par ādamistiem (kā Ādams viņi gribēja raudzīties dzīvē skaidru, teoģriju neaptumšotu skatu). Viņi sacēlās pret simbolistiem.
ādamisms	Kursīte 2002, 13	Sk. akmeisms. Virziens krievu modernisma literatūrā (galvenokārt dzejā) 1910.–1920. g. [...] pamatprasības: stila skaidrība, realitātes pašvērtība [...]

baironisms

baironisms	LKV I, 1547	Eiropas literatūras virziens 19. g. s. pirmā pusē, kas attīstījās Bairaona ietekmēs. Baironisma galvenās iezīmes: vilšanās sajūta pretim t. s. apgaismības g. s. cerībām uz dzīves un cilvēces labošanu ar prāta palīdzību, sociāli politisks protests sava laika reakcionārām tieksmēm [...]
baironisms	Kursīte 2002, 56	Angļu Byronic. Angļu dzejnieka Dž. Bairaona (1788–1824) dēkainās personības un spilgtās romantiskās dzejas ietekmē radies dzejas un dzejnieku tips 19. gs. sākumā, bet arī vēlāk.
baironisms	JEV 2012, 29	Strāvojums Eiropas literatūrā 19. gs. 40. gados. No angļu dzejnieka Džordža Noela Gordona 6. barona Bairaona uzvārda.

bajans / bojans

bajans	ĪLTV 1957, 37	Leģendārs senkrievu dzejnieks-dziesminieks. Kā sugas vārds bajans nozīmē vispār dzejnieks.
bajans / bojans	Kursīte 2002, 56	Krievu Bajan, Bojan. Teiksmains dziesminieks senkrievu folklorā [...] Priesteris = šamanis, kas ar vieda vārda palīdzību varēja pārvērsties gan vilkā un ceļot pa zemi, gan ērglī un ceļot pa debesīm.

bakhijs

bakhijs	Kursīte 2002, 57	Grieķu bakcheios. Nosaukts romiešu auglības dieva Bakha vārdā. Antīkajā dzejā trīsziļbju pēda, kur pirmā ziļbe īsa, otrā un trešā gara.
---------	------------------	---

12. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

**Uz literatūrzinātnes terminoloģiju attiecināmu vārdu atspoguļojums
dažās vispārlietojamās leksikas skaidrojošajās vārdnīcās**

A

*) Vārdnīcā ir dota norāde par vārda nozīmes attiecinājumu uz literatūrzinātnes, folkloristikas (vai ciešā saistībā esošu valodniecības) terminu.

LLVV 1972–1996	LVV 1987	LVV 2006	MLVV_{-e}
absolūtais	absolūts	absolūts	absolūts
abstrakcija	abstrakcija	abstrakcija	abstrakcija
abstrakcionists / abstrakcioniste			abstrakcionists / abstrakcioniste
abstrakcionisms	abstrakcionisms	abstrakcionisms	abstrakcionisms
abstrakts / abstrakti	abstrakts / abstrakti	abstrakts / abstrakti	abstrakts / abstrakti
absurds / absurdi	absurds / absurdi	absurds / absurdi	absurds / absurdi
adaptācija	adaptācija	adaptācija	adaptācija
adaptēt	adaptēt	adaptēt	adaptēt
afektēts / afektēti	afektēts / afektēti	afektēts / afektēti	afektēts / afektēti
	afektētība	afektētība	
afektīvs		afektīvs	
aforisms	aforisms	aforisms	aforisms
aforistisks / aforistiski	aforistisks / aforistiski	aforistisks / aforistiski	aforistisks / aforistiski
aina	aina	aina	aina
			agenda
aizprāts			aizprāts
akadēmisms	akadēmisms	akadēmisms	akadēmisms
akcentējums			
akcentēt*	akcentēt	akcentēt	akcentēt
akcents	akcents	akcents	akcents*
akins			
akmeisms			akmeisms
akmeists / akmeiste			
akrostihs*			
alegorija	alegorija	alegorija	alegorija
alegorisks / alegoriski	alegorisks / alegoriski	alegorisks / alegoriski	
alegoriskums	alegoriskums	alegoriskums	alegoriskums
alegorisms			
aleksandrietis*			
aliterācija*	aliterācija	aliterācija	aliterācija*
almanahs	almanahs	almanahs	almanahs
alogisms	alogisms	alogisms	alogisms
amfibrahījs*			
anafora*			anafora*
anahronisms	anahronisms	anahronisms	anahronisms
anakreontisks*			anakreontisks*
anapests*			
anekdote	anekdote	anekdote	anekdote

13. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.

Uzziņu materiāls par vārdu *pēda*

Vārda *pēda* etimoloģija un ekvivalenti citās valodās. Konstantīns Karulis *Latviešu etimoloģijas vārdnīcā* uzrāda vārdus, kas dažādās valodās cēlušies no ide pirmvalodas: lietuviešu *pėdà* ‘pēda’; prūšu *peadey* ‘zeķes’ (salīdzinājumā ar lietuviešu *pėdēlis* ‘zeķe’); prūšu *pedan* ‘lemesis’; krievu *nod* ‘klons, grīda, apakša, dibens’; baltkrievu *nod* ‘apakšējā daļa, kalna pakāje’; ukraiņu *nòdy* ‘siena kaudzes apakšējā daļa’; augšsorbu *pòda* ‘augšne, pamats’; bulgāru *nod* ‘grīda’; čehu *půda* ‘augšne, zeme’; poļu *spód* ‘apakša’; hetu *pata-* ‘pēda’; senindiešu *pad-*, *padàm* ‘kāja, solis, pēda, vieta’; avestas *pad-* ‘pēda’, skitu *pada-* ‘iemīta pēda; nākamā paaudze, pēcteči’; osetīnu *fad* ‘kāja’, *fæd* ‘iemīta pēda’; grieķu *pédon* ‘zeme, grunts’; latīņu *pēs* (gen. *pedis*) ‘kāja’ (LEV 2001, 664–665).

Latviešu valodas vārda *pēda* dažādām nozīmēm krievu valodā atbilst atšķirīgi nosaukumi – *подошва, пята, стопа, ступня* u. c. (KLV 2005), piemēram, *ступня* ‘kājas pēda’, *след* ‘nospiedums’, *пятка* (пятка игл) ‘adatas pēda’, *пята* (пята арки) ‘arkas pēda’, *ножка* (отогнутая ножка, треугольная ножка) ‘atliektā pēda’, ‘trijstūra pēda’, *подошва* (подошва опоры, подошва откоса) ‘balsta pēda’, ‘nogāzes pēda’, *башмак* (башмак элеватора) ‘elevatora pēda’, *лицо* (лицо рубанка) ‘ēveles pēda’, *шпор* (шпор мачты) ‘masta pēda’, *поддон* (поддон намётки) ‘mērkārts pēda’, *оконечность (подножие)* (оконечность (подножие) щита) ‘vairoga pēda’, *плоскостопие* ‘plakanā pēda’, *косолопость* ‘greizā pēda’ (AkadTerm_e).

Latviešu valodas vārdam *pēda* angļu valodā doti šādi nozīmju tulkojumi: *foot* – pēda, *sole* – pēdas apakša; *footmarks, footprints* – pēdu nospiedumi, *trace, track* – sliežu nospiedumi, *imprint* – iespiedums; *scent, track, trace* – pēdas medībās; *metricalfoot* – metriskā pēda; *foot* – garuma mērvienība (LAV 2002). Savukārt, angļu valodas vārdam *foot* ir vienpadsmit dažādas nozīmes: ‘kājas pēda’; ‘solis, gaita’; ‘apakšējā daļa, pamatne’; ‘mērvienība’; ‘zeķes purngals’; ‘kājniēki’; ‘(dzejas) pēda’; ‘ķepa, balsts’; ‘(sējmašīnas) lemesis’; ‘nogulsnes (ķīmijā)’; ‘perpendikula pamats’ (ALV 2007). Angļu valodā šīs leksēmas derivatīvā aktivitāte ir ļoti liela, vārdnīcā *Dictionary* (ALV 2007) minēts 71 vārds ar *foot-* pirmajā daļā, piemēram, *footnote* ‘zemteksta piezīme’, *foot-rest* ‘kāpslis’, *foot-switch* ‘pedālis’, *footpath* ‘taka, ietve’ *foot-pan* ‘bļoda kāju mazgāšanai’ *football* ‘futbols’ u. c.

Vārda *pēda* nosaukums līdzīgi skan ne tikai baltu valodās, piemēram, lietuviešu – *pėda*, bet arī vairākās romāņu valodās, piemēram, itāliešu – *piede*, franču – *ped*, spāņu – *pie*, latīņu – *pes*, portugāļu – *pé*. Arī slāvu valodās vārdam *pēda* ir savstarpēji līdzīgs skanējums, piemēram, krievu – *cmona*, ukraiņu – *cmona*, poļu – *stopa*, slovēņu – *stopalo* (Wikipedia_e).

Plašāks salīdzinājums vārda *pēda* lietojumā iespējams ar lietuviešu valodu, kurā tiek lietoti trīs atšķirīgi ekvivalenti – *pėda, padas* un *pėdsakas*. *Plokščioji pėda* ‘plakanā pēda’; *padas* ‘pēdas apakša’; *zuikio pėdos* ‘zaķa pēdas’; *uztikti pėdsakus* ‘nākt uz pēdām’; *pėdsekys* ‘pēdu dzinējs’; *senovinės kultūros pėdsakai* ‘senās kultūras pēdas’; *panaikinti pėdsakus* ‘iznīcināt pēdas’; *ginti kiekvieną gimtosios žemės pėdą* ‘aizstāvēt katru dzimtās zemes pēdu’; *dviskiemenė pėda* ‘divzilbju pēda’; *kojinės pėda* ‘zeķes pēda’; *bėgio padas* ‘sliedes pēda’; *sekti kieno nors pėdomis* ‘iet kāda pēdās’; *karštomis pėdomis* ‘uz karstām pēdām’; *nė pėdos neužleisiu* ‘ne pēdas neatdošu’; *mėtyti pėdas* ‘jaukt pēdas’; *dingti be pėdsako* ‘pazust bez pēdām’ (Letonika_e).

Vārda *pēda* motivēti derivāti. Interesanti ir aplūkot dažus atvasinājumus, kuru pamatā ir (vai varētu būt) vārds *pēda*. Verbs *pėdot* – atvasinājums no vārda *pēda* ‘iet, atstājot pēdas, nospiedumus’. Nozīme ‘nospiedums’ saglabāta arī atvasinājumā *aizpėdot* – ‘aiziet tā, ka to var pēc tam redzēt’. Nav grūti saskatīt atvasinājumu substantīvā *papėdis* – 1. nozīme ‘pēdas pakaļējā daļa’; 2. nozīme ‘zeķes daļa, kas sedz pēdas pakaļējo daļu’; 3. nozīme – ‘apava (kurpes, zābaka) sastāvdaļa, kura piestiprināta zoles pakaļējā daļā un uz kuras balstās ķermeņa svars’. (LVV 1987, 571) Iespējams, ka arī vārda *pūpėdis* cilmes pamatā ir kāda saistība ar vārdu *pēda*.

Zināma semantiska līdzība (bet ne atvasinājuma saistība) ir vārdiem *peka* – ‘ķepa, kāja’ (LVV 1987, 604), *pekains* un *pekainis*, ko nav grūti iztēloties no miegadziesmiņas *Aijā, žužu*,

lāča bērni, pekainām(i) kājiņām. Krievu valodas vārdam *косолапость* – ‘greizāpēda’kā tulkojuma otrā nozīme ir norādīts arī ‘pekainums’ (KLV 2006).

K. Karulis norāda uz vēl dažiem vārdiem, kas varētu būt atvasinājumi no vārda *pēda* (LEV 2001, 665). Tie ir adjektīvs *pēdīgais* – pēdējais, tas, kurš iet aiz kaut kā, kāda pēdās; adverbs *pēdīgi* – beidzot, pašā noslēgumā, beigās, aiz visiem; adverbs *piepeši (piepeži)* – pēkšņi, negaidīti, ātri.

Mūsdienu latviešu valodā strauji veidojas arvien jauni ar piedēkļiem atvasināti ģenitīveņi. Tāds ir arī atvasinājums *bezpēdu* vārdu savienojumos *bezpēdu zeķes* ‘zeķes, kurām nav iezīmēta pēdu daļa’, *bezpēdu zeķubikses* ‘zeķubikses bez pēdu daļas, leģingi’. Te jāpiemin arī sarunvalodā lietotais atvasinājums *bezpēdenes*.

Ir zināmi arī vairāki salikteņi, kuros vārds *pēda* ir vai nu pirmā komponenta motivētājvārds, piemēram, *pēddzinis, pēdakmens, pēdlieste, pēdmiņi*, vai arī otrā komponenta – *kaķpēdiņa, kumel̄pēda, vienpēdiņas, puspēda*. Pie salikteņiem pieskaitāms arī ģenitīvenis *augstapapēžu* ‘kurpes vai zābaki ar augstiem papēžiem’.

Vairāki vārdi liecina par šīs leksēmas derivatīvo aktivitāti aizguvumos, piemēram, *pedālis, pedalizācija, pedikīrs, pediments, pedoloģija, pedomētrs, velosipēds, mopēds* u. c.

Dažu šķirkļu materiāls eventuālajai literatūrzinātnes terminu vārdnīcai

A

absurda drāma (teātris) – [lat. *absurdus* ‘bezjēdzīgs, aplams’ un gr. *drama* ‘darbība’] viens no modernistiskās drāmas paveidiem 20. gadsimta 40. gadu beigās un 50.–60. gados Eiropā, īpaši Francijā. Absurda drāma, atsakoties no tradicionālās dramaturģijas paņēmieniem, cilvēka eksistenci rāda kā absurdu un bezjēdzīgu. Absurda drāmu raksturo groteska un galēji nosacīta hiperboliska forma, atsvešinātība un bezpersoniskums varoņu attiecībās, vārdu spēles un simbolika, nereālitate un alogisms, kā arī farsa elementi. Par absurda literatūras traktātu tiek uzskatīta Abēra Kamī (*Albert Camus*) eseja „Mīts par Sīzifu” (*Le Mythe de Sisyphe*, 1942). Spilgtākie absurda drāmas piemēri ir Semjuela Beketa (*Semuel Beckett*) „Godo gaidot” (*En Attendant Godot*, 1949), Eižena Jonesko (*Eugene Ionesco*) „Plikpaurainā dziedātāja” (*La Cantatrice chauve*, 1950) u. c. Latviešu literatūrā absurda drāmas iezīmes saskatāmas Hermaņa Paukša un Leldes Stumbres lugās.

Adonīsa vārsma (arī Adonija vārsma jeb adonijs) – sengrieķu dzejā ražas un auglības dieva Adonīsa (Adonija) [gr. *Adonis*] vārdā nosaukta Sapfo strofas pēdējā – ceturtā – vārsma, kuru veido viena daktila un viena trohaja pēda.

*Nakti pārkons iet – manam logam garām,
Dusmās sauc un grauļ – tumši melns un iezils,
Zibens guņus šķiļ – pretī klintīm sperdams,
Ak tavu dusmu! (I V V I V)*

*Rūc tu, rūc! kas man? – es še droši guļu.
Ko tu baidies, bērns? – tikai tuvāk sliedzies!
Silti sega slēdz – manas rokas siltāk,
Smiesimies klusi! (I V V I V)*
(Rainis „Addio Bella!”)

aforisms – [gr. *aphorismos*] lakoniskā formā izteikta vispārināta atziņa vai spriedums. To mēdz saukt arī par kodolīgu teicienu vai domu graudu. Aforismi sastopami folklorā un daiļliteratūrā, bet aforismi ir arī kā īpašs žanrs, kas var būt rakstīts gan prozā, gan dzejā.

Labāk, lai manis desmit reizes trūkst, nekā kad vienreiz palieku kaut kur pāri. (Reinis Kaudzīte)
Mums vienmēr patīkami ir tie, kas mūs apbrīno, bet ne vienmēr – tie, kurus mēs apbrīnojam. (Fransuā de Larošfuko)

akcents – [lat. *accentus* ‘uzsvars’] valodas vienības izcēlums jeb uzsvars runas plūsmā. Pēc valodas vienības, kurā tas funkcionē, akcents var būt 1) zilbes akcents jeb zilbes intonācija, 2) vārda akcents, 3) ritmiskais akcents, 4) sintagmas (frāzes) akcents, 5) loģiskais akcents. Valodniecībā akcentu aplūko pēc fonētiskā veidojuma: dinamiskais akcents jeb intensitāte, muzikālais akcents un kvantitatīvais akcents jeb ilgums. Dzejas ritma veidošanā galvenokārt tiek izmantots ritmiskais akcents – uzsvērto un neuzsvērto zilbju maiņas princips (antīkajā vārsmošanas sistēmā – garo un īso zilbju maiņa).

akmeisms – [gr. *akmē* ‘uzplaukums, augstākā pakāpe’] modernisma virziens krievu literatūrā (galvenokārt dzejā) 20. gadsimta otrajā desmitgadē. Akmeisma pamatprincipi ir: 1) stila un formas skaidrība, 2) individuālisma un juteklisma aizstāvēšana, 3) vizuālo iespaidu, sadzīves detaļu un priekšmetiskās pasaules attēlojuma pārākums pār simbolisko izteiksmes veidu. Padomju literatūrzinātnē akmeisms tika dēvēts par dekadentisku, galēji reakcionāru, tautai naidīgu, buržuāziski muižniecisku strāvu. Akmeisms tiek dēvēts arī par ādamismu (jo centās rādīt cilvēkiem dzīves jēgu) un klārismu (jo centās dzejā ieviest stila skaidrību). Akmeisma galvenie pārstāvji ir Anna Ahmatova (*Анна Ахматова*, 1889–1966), Osips Mandelštams (*Осип Мандельштам*, 1891–1938), Nikolajs Gumiļevs (*Николай Гумилев*, 1886–1921) u. c. Akmeisti

pulcējās apvienībā „Dzejnieku cehs” (*Цех поэтов*) un savus darbus publicēja žurnālos „Apollons” (*Аполлон*) un „Hiperborejs” (*Гиперборея*).

akrostihs – [gr. *akrostihos* ‘vārsmu malas’] dzejolis, kura rindu pirmie burti (retāk zilbes vai vārdi), veido kādu vārdu, vārdu savienojumu vai teikumu. Uztverot vizuāli akrostihu, t. i. lasot katras rindas sākumu no augšas uz leju, var uzzināt, kam veltīts šis dzejolis vai kāda informācija tajā ir apslēpta. Akrostihs ir pretējs telestiham, kur paslēptais vārds vai frāze veidojas no dzejas rindu beigu burtiem (zilbēm, vārdiem).

Kādam „Latviešu Olimpa” ārdītājam

*Neraugies velti uz kalniem, ka godības nespēj nojēgt,
[E]ledomu nabadzīgs tārps! zūstības likumu vergs!
Jauzdams, ka piemiņa tava kā dūmi iz tautiešiem klīdīs,
Lielies, ka dzīvība tev aizzemes mājokļos būs.
Asajiem skaudības cirvjiem tu dievības ozolus gāztu.
Norautu visu, kas augsts, noraktu visu, kas svēts.
Dievdēli nerotās tevi palagiem „sarkani baltiem”.
Saisīts tev tumšajais auts, tārpiņu dzimuma segs.*

(Auseklis)

aldas/aldīnas – [vācu *Aldine* < it. personvārds] ļoti skaistas, greznas grāmatas, grāmatmākslas paraugi 15. un 16. gadsimta Eiropā. Nosaukums radies no itāliešu grāmatiespiedēja Alda Manūcija (*Aldus Manutius*, 1449/1450–1515) vārda.

alegorija¹ – [gr. *allēgoria*, *allēgorein* ‘citādi pateikt’] mākslinieciskās izteiksmes paņēmiens, kurā kāda parādība, ideja vai abstrakts jēdziens uz nosacītas līdzības pamata attēlots ar kādu konkrētu tēlu. Alegoriskā tēlā (priekšmetā, dzīvniekā, dabas parādībā) pārnestā nozīmē ietvertas attēlojamās parādības vai idejas būtiskākās pazīmes. Alegorija sastopama gan folklorā, gan mitoloģijā. Daiļliteratūrā alegorija vispildtāk vērojama fabulās, arī liroepikā un dzejā.

alegorija² – daiļdarbs, kura pamatā ir alegoriska tēlu sistēma un viss sacerējums kopumā uztverams pārnestā nozīmē, piemēram, Viļa Plūdoņa poēma „Uz saulaino tāli” (1912).

aleksandrietis – [fr. *alexandrine* < personvārds] klasiskā panta forma; divrinde, ko veido 12–13 zilbju vārsmas ar cezūru pēc 6. zilbes un pārmaiņus lietotām vīrišķajam un sievišķajām blakus atskaņām (aa bb). Nosaukums radies Francijā no 12. gadsimta poēmas par Maķedonijas Aleksandru, kas sarakstīta šādā pantā. Latviešu dzejā par aleksandrieti sauc sešpēdu jambā rakstītu divrindi ar cezūru pēc 3. pēdas un blakusatskaņām.

*Reiz peļķe, bruģa zieds, kā tverta Dieva elpā, (VI VI VI // VI VI VI V)
Tu viegli pacelsies un būsi visā telpā. (VI VI VI // VI VI VI V)
(Aleksandrs Čaks „Peļķe, bruģa zieds”)*

aliterācija – [lat. *alliteratio*; ad ‘pie’ un *littera* ‘burts’] stilistisks paņēmiens dzejā, retāk prozā, kurš veidots ar vienādu vai saskanīgu līdzskaņu mērķtiecīgu atkārtojumu strofā, pantā, frāzē (parasti vārdu vai uzsvērtu zilbju sākumā).

*Balto bērzu baltumu,
Zaļo zāļu zaļumu
Nepieveikt ar saltumu,
Nepārkliegt ar skaļumu.
(Harijs Heislērs)*

15. pielikuma materiālu pilnā apjomā var skatīt promocijas darbam pievienotajā CD.